

BAJAI HONPOLGÁR

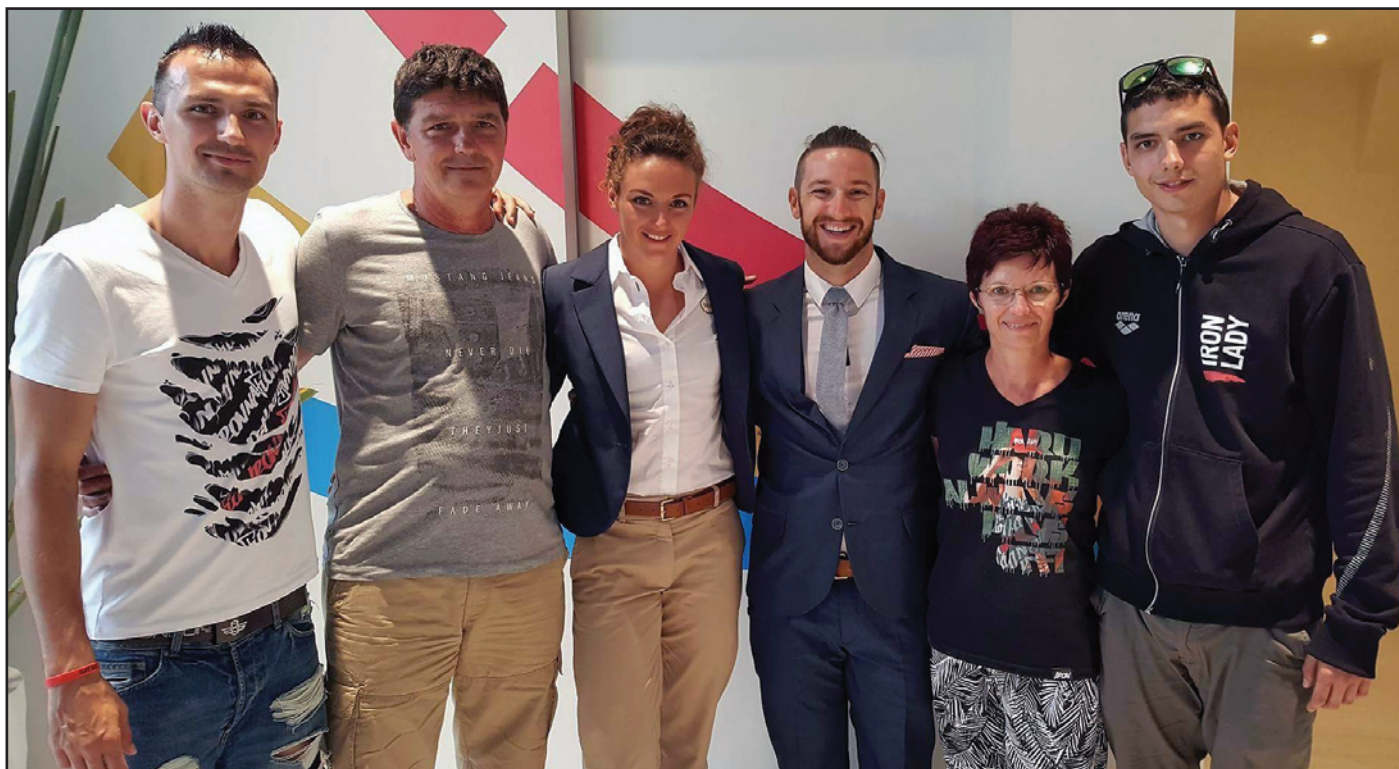

Baja és környéke honismereti és kulturális folyóirata

2016. szeptember

XXVII. évfolyam 9. (311.) szám

Ára: 330 Ft

Olimpiai bajnokunk, Hosszú Katinka szüleit, férjével és testvéreivel

Olimpiai bajnokunk van!

■ *Ha a paralimpiai sikereket ezúttal nem számítjuk, Baja városa 92 év után ünnepelhet ismét egyéni olimpiai bajnokot: HOSSZÚ KATINKA ugyanis minden előzetes várakozást felülmúlva 3 arany- és egy ezüstérmét szerzett a Rio de Janeiro-i nyári olimpia úszóversenyein. A fantasztikus teljesítményhez szerkesztőségünk természetesen teljes szívből gratulál. A Vasas bajai úszójának – aki várhatóan városunk díszpolgára lesz – győzelmeit a helyszínen szurkolták végig szülei és testvérei, valamint edző-férjének, SHANE TUSUPnak a családja is. Az érthetően rendkívül büszke és boldog szülők, BAKOS BARBARA és HOSSZÚ ISTVÁN röviddel hazaérkezésük után ZALAVÁRI LÁSZLÓnak meséltek riói élményeiről.*

Bakos Barbara: Szerintem ezt még emésztetni kell, még kell hozzá egy kis idő, hogy felfogjuk: egy háromszoros olimpiai bajnok szülei vagyunk. Kint Rióban viccelődtünk is ezzel, hogy folyamatosan újra kellett tanulni, mi is éppen a titulusa Katinkának. Végtelemül örültünk, boldogok voltunk az első arany után, hogy végre megvan, még ez az egy érem hiányzott, és kimondhatjuk, hogy olimpia bajnok! Két nap múlva pedig már kétszeres, négy nap után meg már háromszoros olimpiai bajnok volt. Fantasztikus!

Hosszú István: Szinte hihetetlen. Az olimpia előtt azt mondogattuk, hogy legalább egyet sikerüljön megszerezni, de titokban azért bízunk benne, hogy Kata megnyeri a vegyes számokat. Ezeket túl az, hogy hátúszásban is bejött még egy arany, valami fergeteges örömmel tölt el bennünket. Szinte hihetetlen, hogy Katinka háromszoros olimpiai bajnok, számomra is minden képzeletet felülmúlt ez a teljesítmény. Emellett még egy gyönyörű szép ezüstérmét is behúzott, ami hajszál híján arany lett, de távol álljon tőlünk, hogy emiatt kese-

E SZÁMUNK TARTALMÁBÓL

- Két keréken Lisszabonig – biciklis kalandtúra Rioért (Sándor Boglárka riportja)
- Gyermekkori pájtasságtól a felnőttkor örök barátságáig (Tarján Levente köszöntője)
- Zombor fekete-fehérben (Gebauer Hanga írása Alföldy Flóra fotóival)
- Hadikórházak Baján a nagy háborúban (Szabolcs Viktória Laura tanulmánya)
- „A zene bennünk születik meg” (Mayer János interjúja Nagy Imrével)
- Hogyan került Mészáros Lázár a Batthyány-kormányba? (Hermann Róbert írása)
- Baja mint fürdőváros. 1936-os városi hirdetés Budapesten (Sarlós István forrásközlése)
- A szabadság kis körei (Gergely Ferenc írása)
- Könyvismertetések (Gerhard Seewann, Száraz Miklós György, Rauzs József és Börcsök Késs Erzsébet munkáinak bemutatása)
- Védendő védtelenek: a kis apollólepké (Nebojszki László ismertetése)

rőség legyen bennünk! Nagyon örülünk, hogy megvalósultak az álmai, és ahogy én ismerem őt, ez tovább inspirálja, hogy még jobb eredményeket érjen el. Le a kalappal előttük, amiért ilyen örömet szereztek nekünk és a magyar embereknek. Megmutatták, hogy a munka nem hazudik, megtérül!

Fotó: MTI/ Kovács Tamás

– Milyen élmény volt élőben, a helyszínen megélni ezeket a sikereket?

B. B.: Teljesen más, mint amikor az ember a tévé képernyője előtt szurkol. Az a hangulat, ami a helyszínen uralkodott, visszaadhatatlan. Ahogy ott szurkolt szinte egy emberként, felállva a csarnok, hogy meglegyen a világcsúcs, mert az látszott, hogy az arany már sikerül, az elmondhatatlan! Hál' Istennek sikerült kétszer „összefutnunk” vele, és egy kicsit megölelni, megpuszítani, amit nem tervezhettünk, hiszen tudtuk, hogy a sportolók a versenyek idején mennyire megközelíthetetlenek. Hogy személyesen is sikerült közben is találkozni vele, még felejthetlenebbé tette az élményt az egész családnak.

H. I.: Ez az euforikus hangulat, ami az uszodában volt, elmondhatatlan. Főleg a 400 vegecs alatt éreztük, mert egy világcsúcsot még jobban, hangorkánál jutalmaztak a nézők. Az, hogy utána közösen is tudtunk örülni pár percig, néhány szót váltani a lelátón, a szokásos doppingvizsgálat és levezetés előtt – ahogy a FINA (a Nemzetközi Úszósövetség – a szerk.) engedte –, az csodálatos. Szinte hihetetlen az egész! A 100 hát után még nagyobb öröm ért minket. Ott nem számítottunk győzelemre, azt gondoltuk, egy sprintszámban nincs esélye. Mégis ahogy a hatodik helyről fordulva képes volt megnyerni ezt a számot, azt szavakban el sem lehet mondani, micsoda öröm meg dicsőség érte az embert. Annyira együtt tudtunk örülni velük, Shane-t is beleértve, hiszen ő is ugyanúgy részese a történetnek! Ha magyar versenyző érmet nyer, azt is megkönnyezi az ember, nem hogy a saját gyereke sikerét; elmondhatatlan, mennyire csodálatos érzés!

– Tudták a körülöttek állók, hogy Ti kik vagytok?

B. B.: Szerintem olyan ovációt csaptunk, olyan fergetegesen szurkoltunk, amikor ma-

gyar versenyző úszott, hogy néhány perc után kiderült. Ránk néztek, csodálkoztak, hogy akkor most miért tombolunk itt? Azért sikerült azonosítaniuk minket, már csak azért is, mert már első nap felhúztuk ezt a közös, *Iron Lady* egyenpólót, és utána már a győztes ruházaton nem változtattunk...

H. I.: Mi folyamatosan szurkoltunk, de a 100 hátnál olyan ovációt rendeztünk, hogy az előttünk álló ausztrálok csak néztek, hogy mit művel itt ez a maroknyi csapat. Amikor a nagy örömmön már túl voltunk, beszédbe elegyedtünk velük, és ők is gratuláltak Katinka sikeréhez. A Barbara által említett egyenpóló valóban jól működött.

– A versenyek alatt a két rövid ölelkedésen kívül nem találkozhattatok velük, de utána egy hosszú hétvégén bepótlódtok. Hogyan teltek a közösen töltött napok?

B. B.: A Procter & Gamble vendégeként a Köszö, anyu! blogkampány részeként az olimpiai falu mellett létesített P&G Anyarezidenciára kaptunk meghívást, ahol vendégül láttak minket, és mindenféle szépészeti kezelésben is részesültünk. Katinka ott tartott egy sajtótájékoztatót. Emellett természetesen megnéztük Rio de Janeiro nevezetességeit, elmentünk a Megváltó Krisztus szoborhoz. Nagyon sokan, külföldiek is felismerték Katkát, gratuláltak, fényképezkedtek vele, és azt mondták rá: szupersztár! A közös ebéd után kimentünk a Copacabanára, ahol pihentünk, jót beszélgettünk. Nagy örömünkre utána bemehettünk az olimpiai faluba is, amit nem sok kívülálló mondhat el magáról. Sétálgattunk, megnéztük Katinkáék szállását. Ott is azt láttuk, hogy minden azt szolgálja, hogy a versenyekre minél pihentebb, felkészültebb legyen, a nappali közepén, az asztal helyén állt a gyúrópad. Este megvacsoráztunk a hatalmas méretű étteremben, közben a fiúk, *Gergő* és *Ádám* folyamatosan nézelődtek, hátha sikerül valaki nagy nevet kiszúrniuk...

Az utolsó napon, hétfőn volt egy kis félreértés, mert Katinka azt hitte, hogy már korán indulunk haza, így délelőtt megkezdte újra az edzéseket. Shane-nel aznap a Magyar Olimpiai Bizottság által működtetett Magyar Házba voltak hivatalosak. Nekünk azonban csak este indult a gépünk, a szállásunkon pedig már nem maradhattunk, így aztán oda is elmentünk velük. Ott is közösen megebédeltünk, majd Katkáék tartottak egy sajtótájékoztatót, mi pedig körülnéztünk, élveztük az ottani vendégszeretetét, végül este repülőre szálltunk.

H. I.: Nagyon kellemes élményekkel gazdagodtunk. Sok rosszat olvastunk előzetesen a riói, illetve a brazil helyzetről, de ebből szerencsére semmit nem tapasztaltunk. A helyiek nagyon közvetlenek és segítőkészek voltak, pl. amikor elmentünk vásárolni. Lakásokat bérel-

tünk, az egyikben Shane szülei, a másikban mi laktunk. Ezek 15-20 perc gyaloglásra voltak az Olimpiai Parktól, így a versenyekre gyalog mentünk. A városban pedig taxival utaztunk, nem tömegközlekedéssel. A látnivalók közül a Megváltó Krisztus szobornál látható panoráma volt a leginkább fantasztikus és felejthetetlen. A Copacabana is nagyon emlékezetes volt a rengeteg emberrel, egészen más világ.

A legjobb mégis az volt, hogy együtt tölthettünk két és fél napot Katával és Shane-nel, mert év közben csak ritkán és rövid időre találkozunk. Ők tovább maradtak, majd „az aranygéppel” jönnek haza, addig edzenek és élvezik az olimpiát. Láttam, hogy tegnap (az interjú augusztus 18-án készült – a szerk.) kint szurkoltak a női vízilabda mérkőzésen, és valószínűleg kimennek majd a kosárlabda elődöntőkre vagy a döntőre is, mert nagyon szeretik a sportágot.

B. B.: Amikor az Olimpiai Parkban – ahol a versenyhelyszínnek zöme, így az uszoda is található – sétálgattunk, minket is magával ragadott az a fantasztikus hangulat, amely a körülöttünk lévőkből áradt. Békések voltak az emberek, semmi atrocitás nem történt, ha valaki véletlenül nekiment a másoknak, rögtön elnézést kért. Akadtak ott is már „jobb kedélyű” szurkolók, de agresszivitás nem volt. Azt éreztük, hogy akik eljöttek, mind sportszerető emberek, akik részesei kívántak lenni ezeknek a hatalmas élményeknek.

– *Zsigó Róbert országgyűlési képviselő és Fercsák Róbert polgármester Baja Város Díszpolgára kitüntetésre terjeszti fel Katinkát. Mit szólnak ehhez?*

H. I.: Ez nagy megtiszteltetés! Akik felterjesztették erre a címre, ők is úgy gondolták, hogy megérdemli. Azt gondolom, Katinka példa lehet a vidéki embereknek, hogy teljesen mindegy, ki hol született, a sportban, de más területen is akár a világ tetejére is eljuthat. Ha a tehetsége kellő szorgalommal is párosul, akkor mindent elérhet. Sokan azt mondják, hogy 25 méteres medencében úszni kezdve a versenyző semmire sem viheti: hát, most itt van rá az ellenpélda!

– *Jövőre Budapest a vizes világbajnokság házigazdája, aligha kérdéses, hogy ott lesztek-e. De gondoltok már Tokióra, ahol 4 év múlva a következő olimpiát rendezik? A világ teljesen másik része, megint egészen más kultúra. Katinka készül oda. És ti?*

B. B.: Az biztos, hogy Pestre megyünk. Nekem megfordult a fejemben, hogy na és akkor Tokió? Nem lenne rossz oda is eljutni, és szurkolni Katinkának!

H. I.: Nem kérdés, hogy ott leszünk Budapesten! Tokióig viszont még négy év van, sok víz lefolyik addig a Dunán, de ha úgy alakul, szívesen mennék oda is.

Zalavári László

Két keréken Lisszabonig – biciklis kalandtúra Rióért

■ *Merjünk álmodni, nekivágni az ismeretlennek, feszegetni a korlátainkat, szembe menni a kalandokkal életkortól függetlenül: ez az üzenete annak a túrának, amelyet több internetes felületen is végigkísérhettek olvasók és rajongók. Három bajai sportember – BORBÉLY MIKLÓS, NÉMETH ZOLTÁN és BARTA BALÁZS – még július közepén vágott neki kerékpárral a nagyvilágnak, hogy keresztteltekerve Európán, végcélként eljussanak Rio de Janeiróba, és a nyári olimpiai játékokon a helyszínen szurkolhassanak Baja két olimpiai büszkeségének, HOSSZÚ KATINKÁNAK és FALDUM GÁBORNAK. Bár a végcél különféle okokból nem teljesült, mégis felejthetetlen heteket töltöttek két keréken: rengeteg élménnyel és ismeretsséggel gazdagodtak. Az utazás részleteit Borbély Miklós sportedző elevenítette fel a Bajai Honpolgár olvasói számára.*

Barta Balázs, Borbély Miklós és Németh Zoltán a Garda-tó partján

Mire ezen sorok megjelennek, már tudjuk, hogy Faldum Gábor, a bajai MOGYI SE triatlonistája csodás eredménnyel tért haza Rióból. Baján sokan azt is tudhatják, hogy ezt az eredményt nem kis mértékben Borbély Miklósnak („Miki bácsinak”) köszönheti, aki kisgyermekkorától edzette a mindenki által csak Gáborkaként emlegetett triatlonistát. Az ifjú sportoló testvérei nyomdokain haladva került az uszodába. – Talán ő volt az egyik legfiatalabb tanítványom. Főként a nővérei miatt vállaltam el, hogy együtt edzhessenek. 2012-ig dolgoztunk együtt, bár a kollégáim közül is többen foglalkoztak velem, de legtöbbször én kísérttem nemzetközi versenyekre, edzőtáborokba, én írtam az edzésterveit, és tartottam a reggeli edzéseit. 2012-ben úgy láttuk jónak, hogy váltsunk stratégiát: akkor már tudtuk, hogy Bajai Peti nem jut ki az olimpiára, de megvan a megfelelő tapasztalata, ezért onnantól ő edzette Gáborkát. Ettől függetlenül én is mindig a közelében maradtam, kéznél voltam, ha kellett. A MOGYI SE június 20-ig a szakmai felügyeletem alatt volt, mindenkire odafigyeltem napi szinten – idézte fel kapcsolatuk kezdetét az edző, aki szerint Faldum Gábor 16 éves kora körül már sejtetni engedte a reménybeli olimpikont. Előtte nem bocsátkoztak spekulációkba, mivel – mint mondja – a triatlon különösen nehéz sportág, nem akármilyen

fizikai és mentális erőnlét kell hozzá. – A verseny két órája alatt sok minden járhat az ember eszébe, amit fel kell dolgoznia, és ha nem jól dolgozza fel, akkor kiesik. Amikor Gáborka az első Junior Európa Kupáját nyerte, már biztos voltam benne, hogy ha valakit ki lehet juttatni egy olimpiára, akkor ő az – mondta az edző. Jöttek hamarosan Gáborka újabb sikerei is: élete első világkupáján Tiszaújvárosban 19 évesen, legjobb magyarként a 14. helyen végzett, holott a magyarok addig nem nagyon jeleskedtek ebben a sportágban a világversenyeken. Bajai Péter azonban előzetesen már szereteágazó kapcsolatokat épített ki a nemzetközi triatlonos közösségben, ezért hatékonyabban tudta menedzselni a versenyekkel, edzőtáborokkal járó összes tudnivalót.

A felkészülési időszakban már felmerült az ötlet: ha Faldum Gábor kijut az olimpiára, akkor legrégebbi edzője, Miki bácsi és néhány lelkes sportember nekivág a nagy kalandnak, hogy teljesítménye előtti tisztelgésükkel kerékpárral tegye meg az út nagy részét, majd a helyszínen szurkoljon neki. Borbély Miklóstól nem idegen az ilyen jellegű kaland: mint mondja, gimnazista kora óta rendszeresen vett részt kerékpártúrákon, előbb csak belföldön, főiskolásként azonban már Jugoszláviáig, Boszniáig is elbiciklizett. Olimpiára sem most először indult el: 1992-ben Barceloná-

ba tekert el kerékpárral, 1996-ban pedig Atlantába, Lisszabonig biciklizve. Azt mondja, számára mindkettő meghatározó élménynek bizonyult, így nem is volt kérdés, hogy újra belevág, ezúttal kedves tanítványa kedvéért. A tapasztalt ultramaratonista – Spártai Hős – Németh Zoltánnal tavaly decemberben már el is kezdték a szervezést, lefoglalták a repülőjegyeket, amikor csatlakozott hozzájuk a 16 éves triatlonista, Barta Balázs, aki karácsonyra kapta a szüleitől a nagy lehetőséget, hogy a csapattal tarthasson Rióba.

Az avatatlan szemlélő azt gondolná: egy ilyen, két hónaposra tervezett kerékpártúra sokrétű felkészülést igényel, Borbély Miklós azonban erről más a véleménye. – Valószínűleg jobban is felkészülhettem volna fizikailag, de én nem erre összpontosítottam: inkább fejben igyekeztem felkészülni a nehézségekre. Időkorlátaink voltak, tudtam, hogy bármikor bármi megtörténhet velünk. Messzire megyünk, nagyon kevés holmival, ha valami gond van, azt nem lehet egy-kettőre megoldani. Ezért igyekeztem országról országra összeszedni a nyelvtudásomat és a bátorságomat. Bár elméletileg az egész világ beszél angolul, a gyakorlat többnyire nem ezt igazolja, és egyébként sem árt minden országban a saját anyanyelvükön megszólítani az embereket – mondja a sportember. Az is kiderült, mi ilyenkor az alapfelszerelés. – Két rend kerékpáros ruha: két felső, két nadrág, ezt váltogattuk. Ha volt lehetőség, kimostuk, reggelre megszáradt. Kell még egy váltás, amit az ember este, tisztálkodás után magára vesz. A kerékpáros táskában ott van a hálósák és a matrac, váltópipó, papucs, fehérmemű, esőcucc és meleg holmi. Vittem sátrat is, bár nem volt rá szükség, de ezt nem tudhattuk előre – mesélte Borbély Miklós. Az is természetesnek tűnt, hogy ő tölti be a túravezető tiszttét, és megtervezi az útvonalat. – Addigi tapasztalataim alapján választottam ki a tavaly Európa legszebb túraútvonalának kikiáltott Dráva-menti kerékpárutat. A Dráva magyarországi szakaszán jutottunk el Barcsig, onnan át a határon, és ismét a Dráva partjára – így indult a kaland. Aki azonban azt hinné, hogy a sokszor napi 100-150 km-s kerékpározások után a sportemberek esténként ágyban-párnák közt pihenik ki a napi hajtást, az mélyen téved. A szállás ugyanis legtöbbször valahol a szabad ég alatt kínálkozott: játszótéren, foci pályán, véletlenül nyitva felejtett tájházban, tutajon, tengerparton, és ha be is tértek időnként (leginkább a mosás-tisztálkodás kedvéért) egy-egy kempingbe, lehetőleg akkor is csak tető alá húzódva, de szabad levegőn töltötték az éjszakát, a hajnali indulásig.

Klagenfurtban például a másnapi ironman-verseny miatt nem találtak már szállást, ezért egy játszótéren táboroztak le, és kerti slagból tisztálkodtak, onnan azonban Tobliacco felé kertülve megnézték Európa egyik legszebb tavát, a Lago de Braest. Olyan is előfordult (bár szerencsére ritkán), hogy viharba keveredtek, az egyik ilyen eset is érdekes tapasztalatot hozott. – Szerencsére csak alig negyedórát áztunk, amikor eljutottunk egy kis, kb. harminc fős falucskába, amelynek a közepén állt egy nagy rendezvénysátor. Behúzódtunk alá a jég elöl, és mivel már esteledett, úgy döntöttünk, ott is alszunk. Elővettük a gázfőzőt, hogy főzünk egy zacskós levest, amikor beparkolt a sátrunk mellé egy autó. Kiszállt a tulajdonos, és mivel barátságosan odabílintott nekünk, igyekeztem informálódni tőle, találok-e valahol üzletet a környéken. Angolul nem beszélt, ezért összeszedtem csekély olasztudásomat, és valahogy megértettük egymást. Kikérdezett, honnan jövünk, merre tartunk, és nagyon csodálkozott, amikor elmondtam, hogy Magyarországról megyünk az olimpiára. Amikor megtudta, hogy Balázs csak 16 éves, kinyitotta nekünk a mosdót és a zuhanyzót, majd bevitt egy helyiségbe, ahol aludhattunk – mesélte az edző. Mint kiderült, a hasonló tapasztalat azért nem számított ritkaságnak, Európa számos országában, főként a kerékpárutak mentén igen elfogadóak az emberek a biciklis turistákkal, és nem lepődnek meg, ha szabad ég alatt éjszakázó kerékpárosokba botlanak.

A nehézségek között az élelmiszerhiányra is fel kell készülni, hiszen hosszabb túrára képtelenség hatalmas készletekkel elindulni, az esti megállásnál azonban nem mindig lehet üzletet találni, ezért a reggeli mellé minden esetben meg kell vásárolni az aznapi túlélőcsomagot is: egy-egy zacskós leves vagy csomag keksz például aranyat érhet. Olyan is előfordulhat (bár igen nagy szerencse kell hozzá), hogy honfitársra akad az utazó: Spanyolországban,

A megtett teljes útvonal, oldalra: Forrás: bacsikaisport.hu, Lőrinczi Csaba

Santa Clara település mellett Borbély Miklós egy üzletbe betérve figyelt fel a magyar szóra. Természetesen meg is szólította a telefonjába magyarul beszélő fiatalembert, aki előbb csodálkozott, majd annyira megörült a bajainak, hogy meghívta őket ebédre. Mint kiderült: *Miklós Levante* a Székelyföldről települt ki családjával, és annyi érdekes beszédtemával szolgált, hogy az ebédből végül vacsora és reggeli is lett, némi pálinkázással és kis kirándulással körítve a környéken, a jövőbeli barátság biztos tudatában.

Spanyolországban egyéb élmények is maradandónak bizonyultak, például az egyik zárándokszálláson elfogyasztott pacal (Miki bácsi szerint ezt az étket a spanyolok lecsőszerűen készítik el), vagy az igen kanyargósra kiépített kerékpárút, amelynek köszönhetően a napi átlagban megtett 150 km-ből inkább csak 110 értékelhető haladásnak.

Olaszországban főként az tűnt fel, hogy igen hiányosan táblázzák ki a kerékpárutakat, ezért aztán az utazónak folyamatosan kérdezősködni kell. Németh Zoltán születésnapja épp a napfényes Itáliában érte a csapatot, egy Trento környéki kempingben még a magyar-belga focimeccset is meg tudták nézni aznap este, majd jobb szállás híján egy iskola tetőtere alatt tértek nyugovóra. Mint kiderült, Olaszországból is vegyes élményekkel távozhattak. – Nagyon meleg nap köszöntött ránk a Garda-tó partján, csak későn találtunk nagyon rossz szállást: egy régi, elhagyott, leégett kempingben éjszakáztunk. Ráadásul hiába is érdeklődtünk volna a helyiektől, mert aznap épp az olaszok játszottak a spanyolokkal, mindenki ünnepelt, velünk egyáltalán nem törődtek. Másnap a Trebbia folyó partján, gyönyörű útszakaszon mentünk le Genováig: az Appennineken átkelni nem könnyű, de megéri, mert tudja az ember, hogy

ha felküzd magát, akkor lesz lefelé is. Itt pedig már a legszebb helyen aludtunk: egy igazi „vadkempingben”. Volt ugyan fürdője, de mi inkább a tóban fürdődtünk, ott is mostunk, főztünk egy jót. A tulajdonos nagyon baráti árat számolt fel, a közös helyiség kinti előteteteje alatt aludtunk műfűvön. Külön örültünk, hogy rendszeren, asztalnál ülve étkezhetünk, hiszen ilyenkor az ember legtöbbször egy padon vagy lépcsőn ülve eszik. Következő nap lementünk a tengerpartra, 156 km-t haladtunk – idézi fel az olaszországi élményeket a sportember.

Elérkezett a holtponthoz is: a csodaszép, de az utazó számára igen drága Franciaország kellemetlen meglepetéseket tartogatott a bajai kerékpárosoknak. A rossz érzések már a nagyobb városokban elérték őket, barátságatlan negyedeken haladtak át, ahol alig lehetett európai embert látni. Németh Zoltán közben kisebb sérülést is szenvedett, ezért nehezebben viselte a kövesebb utakat, leginkább azonban a hangulat nyomasztotta őket, ezért a városokból (Toulon, Marseille) szinte menekülésszerűen siettek el, és egy barátságosabbnak tűnő kisváros parkjában telepedtek le éjszakázni, nagyon kimerítő nap után. Az út legrosszabb élménye itt érte őket. Borbély Miklós így elevenítette fel az eseményeket. – Hajnali 4-kor bekapcsolt az öntözőrendszer, amellyel a fűvet locsolták, úgyhogy hamar összekaptuk a cuccainkat, hogy odébálljunk. Egy ideig tanakodtunk, hogy induljunk-e máris útnak, vagy inkább aludjunk még egy-két órát, de mivel nagyon fáradtak voltunk, inkább átmentünk a szemközti rendőrségi épület mögött lévő gördeszka-parkba, hogy még pihenjünk. Balázs és én egy ugrató két oldalán támasztottuk a kerékpárt, és mellé feküdtünk, Zoli viszont kicsit odébb parkolta le a sajátját. Eszembe is jutott, hogy nincs ez így jól, hiszen az a szabály, hogy a ke-

Faldum Gábor és Borbély Miklós Rióban

rékpár mindig mellettünk legyen, vagy feküdjünk körbe, de végül olyan fáradt voltam, hogy nem szóltam neki. Elaludtunk. Rövidesen arra riadtam fel, hogy a fejem mellől viszik a biciklimet. Rögön kipattantam a hálósákból, a tolvaj észrevett, kiabált a társának, aki közben Balázs kerékpárját tolta. Elkezdtem szaladni utánuk, miközben riasztottam Zolit is, erre mindketten eldobták a bicikliket, de közben sajnos nem eszméltünk rá, hogy Zoliét már elvitték. Csak akkor vettük észre, amikor Zolival visszatoltuk a bicikliket. Útlevele, pénze a biciklitáskában volt, a telefonját a cipőjéből emelték ki. Ha nem ébredtek fel, akkor mindhárunkunkat kifosztottak volna. Balázs átaludta az egészet, utána költöttük fel. – Innentől már értelemszerűen bonyolódott a helyzet: bár Németh Zoltán felszerelésének egy részét megtalálták szétszórva a környéken, de pénz, útlevel és főként kerékpár nélkül az út folytatása lehetetlennek látszott. A rendőrségi bejelentés után a Marseille-ben ideiglenesen létesített magyar követségre irányították a megkárosított sportembert, mondván: ott kap majd ideiglenes okmányokat és pénzt, amivel hazautazhat. Németh Zoltán számára talán itt ért volna véget a kaland, ha nem mutatkozik meg a barátok-szurkolók hihetetlen összefogása: miután az utazók facebook-csoportjukban beszámoltak az őket ért atrocitásról, az itthoniak annyi pénzt dobtak össze, amelyből vehettek új kerékpárt, túrafelszerelést. Közben pedig a liszaboni magyar követséggel is sikerült felvenni a kapcsolatot, ahonnan azt az információt kapták: lehet igényelni olyan útlevelet is, amellyel a kárvallott továbbutazhat az Egyesült Államokon keresztül. Végül döntöttek: az utazást folytatni kell! Németh Zoltán másnap reggel busszal elutazott Marseille-be, ahol várták a követségen, Miki bácsi pedig Balázssal indult tovább Arles-ba, rákövetkező nap pedig Montpellier-ben futottak össze a szalak: egy ottani sportszerüzletben megvehették az új kerékpárt és a még szükséges kiegészítőket. Ez sem ment azonban zökkenőmentesen: az üzletben az alkalmazottak csak másnapra tudták volna összeszerelni a bringát, ezért Miki bácsi nem volt rest beállni a mesterek közé, és miközben összebarátkoztak, és segítettek nekik a munkában, a szerszámaik segítségével délutánra össze is rakta az új kerékpárt, így folytathatták az utazást.

A francia kalandok után ugyancsak jólesett átérni végre a sokkal barátságosabb Spanyolországba (gondoljunk csak az itt megtapasztalt székes vendégszeretetre), bár az időjárási viszonyok itt bizonyultak a legmeredekebbnek. – A határtól elég élesnek tűnt a váltás, kedvesebbek lettek az emberek, sokkal több kerékpárossal találkoztunk, mindenki integett. Egy 40 fős kis falu focipályáján akartunk

A vándorok Monte Carlóban

éjszakázni, gondoltuk, itt biztosan korán nyugovóra térnek, de épp ellenkezőleg: este kijött az egész falu, muszáj volt továbbállnunk. A következő faluban már találtunk egy ifjúsági szállást (hostel), ott aludtunk 40 euróért, még ingyen sört is kaptunk, amikor megtudták, honnan jövünk biciklivel – meséli a sportember. Kiderült: Spanyolországban már előnyben részesítették a zártabb szálláshelyeket, részint a franciaországi rablás, részint pedig az időjárás miatt. Az ország bizonyos részein nagyon lehűlt a levegő éjjelre, az aragóniai rész viszont száraz, nagyon magasan fekszik, és a sok csúszómászó meg egyéb hulló miatt sem ajánlatos a szabadban aludni. Egyébként azt figyelték meg, hogy szinte minden spanyol város és falu egy-egy régi, de szépen felújított uradalmi kúria és templom köré épült.

Portugáliában már felgyorsultak az események, mivel adott időre meg kellett érkeznünk a követségre, ahol a (bajai kötődésű) nagykövet asszony fogadta őket. A császártöltési származású, egykori bélás diák követségi titkár, *Fürjes Róbert* sajnos épp nem lehetett jelen. (Itt egyébként további, Magyarországról szintén az olimpiára tartó kerékpáros csoporttal is találkoztak.) Az üdvözlések után elkezdtek intézni Németh Zoltán amerikai vízumát, ami önmagában sem bizonyult egyszerű procedúrának: az angolul nem beszélő sportember Borbély Miklósnak kellett kísérmie az amerikai követségre, ahová már bejutni sem egyszerű. Ennek ellenére kifizették előre a tíz évre szóló vízummal járó összes költséget, de a másnapra ígért válasznak már nem tudták hasznát venni, időközben ugyanis kiderült, hogy Bartha Balázs nem tudja folytatni az utazást. – Ezekben a napokban Balázs már nem akart annyit járkalni velünk, inkább pihent. Kiderült, hogy elkezdett dagadni és vizesedni a lába, muszáj volt kórházba vinnünk. A portugál törvények értelmében kiskorú nem tartózkodhat egyedül kórházban, állandóan ott kellett lennünk vele, és már az első vizsgálatok után kiderült, hogy

számára itt véget ért az utazás, azonnal haza kell vinnünk. Bár Balázs szülei is arra biztattak, hogy mi legalább folytassuk az utunkat, a hazatérés mellett döntöttünk. Balázst ránk bízták a szülei, nem hagyhattuk ott, természetesen volt, hogy együtt jövünk haza.

Elmondhatjuk magunkról, hogy gyönyörű helyeken jártunk, és nagyon jókat bicikliztünk. Jó volt megtapasztalni, hogy elboldogulok a kommunikációval, vezetéssel, és új barátságokra, ismeretségekre is szert tettünk, találkoztunk például 56-os emigránsokkal is – összegezte az út tapasztalatait Miki bácsi. Itthon pedig be is bizonyosodott, hogy jól döntöttek, mivel Barta Balázst azonnal újabb kórházi vizsgálatokra utalták be.

A történet azonban mégsem itt ért véget. Bár a tervezett útvonalat nem sikerült teljesíteni, és Hosszú Katinka úszásain nem lehetett ott, Borbély Miklós végül mégis eljutott Rio de Janeiroba, és a helyszínen szurkolhatott Faldum Gábornak. Így idézi fel a történeteket. – Mire belenyugodtam és közhírré is tettem, hogy nem sikerült, két egykori tanítványom találkozott Pesten, és megbeszélték, hogy nekem ott a helyem Gáborka mellett. Felhívtak, és felajánlották az anyagi támogatásukat. Hosszas mérlegelés után elfogadtam, és mivel több helyről, utazási irodától is segítséget kaptam, igazán jó körülmények között utazhattam ki, és vehettem részt Gáborka versenyén. A 15-20. közötti helyezésemben bíztam, és ez be is jött. Mindenképpen dicsőséget és büszkeséget hozott nekünk! – mondta a sportember, akinek így végül mégis csak teljesült az álma. Hozzátette: számára ez az utazás azért is bizonyult hasznosnak, mert hozzásegítette ahhoz, hogy magában lezárja életének mogysis - triatlonos szakaszát. Továbbra is gyerekekkel szeretne foglalkozni valamilyen formában, arra a kérdésre pedig, hogy ha újabb tanítványa kijutna olimpiára, nekivágna-e kerékpárral az utazásnak, nem mondott határozott nemet.

Sándor Boglárka

Gyermekkori pajtáságtól a felnőttkor örök barátságáig

Bálint Attila köszöntése

■ *Augusztusban ünnepelte 75. születésnapját Bálint Attila grafikusművész, aki hosszú éveken át volt lapunk szerkesztőbizottsági tagja, gyakori illusztrátora és tervezőszerkesztője is. A jeles évforduló alkalmából kortársát (egyben egykori iskolatársát, Tarján Leventét kértük fel a köszöntő sorok megírására, ám a benne foglalt jókívánásokhoz szerkesztőbizottságunk valamennyi tagja is csatlakozik. Kedves Attila, isten éltesse! (M. J.)*

A 75 éves Bálint Attila

Emléklap érettségi találkozóra

Az egyházi iskolák államosítása után mindketten a Központi Fiúiskola tanulói lettünk. Attilával nagyon gyorsan közel kerültünk egymáshoz. Azt mondják, az ember eleve jónak születik, így természetes, hogy keresi a számára megfelelő kapcsolatot, még akkor is, ha ez gyermekkorban nem tudatos viselkedés. Most, amikor 75 évesek lettünk, keresem, melyek azok a tényezők, amelyek összekötöttek bennünket. Azt hiszem, elsősorban a közös neveltetés. Azonos családmódel, amilyen ma már sajnos csak elvétve akad. A családfő, az apa dolgozik, eltartja a családját, és feleségével egyeztetve dönt a gyerekeiket érintő fontos kérdésekben. Az édesanya vezeti a háztartást – mosógép, hűtőszekrény, porszívó stb. nélkül –, neveli és segíti gyermekeit az otthoni tanulásban, és nyugodt légkörben, szeretetben és türelemmel simítja el az esetleges problémákat. Ebben voltunk hasonlóak, és ez tetszett nekem Attiláéknál.

A pajtáság, a közös „szórakozás” leginkább a nyári szünetire vonatkozott, hiszen tanítási időben a délutánjaink tanulással teltek. Sok-sok év távlatából nem emlékszünk, hogy túlságosan megterheltek volna minket tanulással, de az igaz, hogy a nyolc év alatt olyan tudásra tettünk szert, hogy valamennyien középiskolában folytathattuk tanulmányainkat. Köszönet érte a nagyszerű pedagógusainknak, akik közül sajnos már csak *Albert Sándorné* él.

Diákkorunkban nem volt szokás a nyári táborozás, a bajai gyerekeknek erre nem is volt szükségük, hiszen a Sugovica nagy-

szerű, kifogyhatatlan élményt jelentett a nyári hónapokra. Egy kirándulás azonban mégis emlékezetes maradt: a bajai IBUSZ-iroda annak idején szervezett ún. „filléres vonatokat”. Egy ilyenre fizettek be minket a szüleink. A vonat Bajáról indult, és Fonyódig meg sem állt. Előző éjszaka Attiláéknál aludtam, mert ők közel laktak a vasútállomáshoz, és ez a kora hajnali indulásnál nagy előnyt jelentett. Attila húgával, Ildivel utaztunk hármasan, az összes többi utas az idősebb korosztályhoz tartozott. Élmény volt a nagy víz, a Balaton látványa, de nem fürödtünk – azt Baján is lehet –, inkább hajóra szálltunk, és irány Badacsony! Gyermekünk és unokáink, akik hozzá vannak szokva a mai kor milliós szórakozási lehetőségéhez, nehezen értik meg, hogy nekünk miért jelentett ekkora élményt egy egynapos kirándulás, amelyet még idős korunkban is emlegetünk.

A III. Béla Gimnáziumban is osztálytársak voltunk. Tehetséges, ugyanakkor vidám és összetartó közösség volt a miénk. Mostanában már – érezve a gyorsan múló évek sürgetését – évente tartunk érettségi találkozót. Nem elég az egy nap, hogy újra átéljük a gimnáziumi évek diákcsínyeit... Sok minden szóba kerül, de Attila művészi tehetségéről akkoriban nem tudtunk.

Az 5 éves érettségi találkozón ért minket a meglepetés, amikor valamennyien egy tollrajzot kaptunk tőle ajándékba. Aztán a kiállítások – önállóan vagy neves művészekkel közösen – Attila új és immár végleges arcát ismertették meg velünk. A vidám, közvetlen

– édesapjától örököltén jó humorú – diáktársból tehetséges művész lett, aki megmaradt szerény, barátaihoz ragaszkodó embernek.

Most, amikor 75. születésnapja alkalmából köszöntjük, azt kívánjuk, hogy Isten éltesse sokáig, és tartsa meg olyannak, amilyen volt egész életében!

Tarján Levente

Tisztelt Olvasóink!

Felhívjuk szíves figyelmüket, hogy a Katolikus Rádió októberi, az 1956-os forradalom és szabadságharcra emlékező műsorfolyamában október 23-30. között hallható lesz a Bajáról származó, ma Írországbán élő, lapunkban is rendszeresen publikáló író, KABDEBŐ TAMÁS forradalmi naplója. Az adás minden nap 1.30-kor kezdődik.

Helyreigazítás

2016. július-augusztusi számunk 39-40. oldalán a képaláírásokba két sajnálatos hiba csúszott. ARATÓ BÉLA – amint az Laki Ferenc cikkében helyesen szerepel – nem rajz-, hanem zenetanár volt, míg a 40. oldal jobb szélén ábrázolt tanárné neve helyesen: KAMASZ MARGIT.

Minden érintett és olvasóink szíves elnézését kérjük!

Zombor fekete-fehérben

Utószó egy nyár közepi ünnepi fotókiállításához

■ *Alföldy Flóra* (1882-1912) nevét egyre többen ismerik meg Baján, Zomborban, országszerte, sőt már külföldön is. Egy 20. század eleji zombori polgár, akinek mindössze harminc év adatott, azonban jól sáfarkodott idejével és lelkesedésével, a fotózás iránti érdeklődésével, környezete alapos megfigyelésével és megörökítésével pedig beírta magát a bácskai, az amatőr és a női fotózás történetébe is.

Hogy járt-e valaha Baján, arról nincsenek adataink. Felvételeit önálló kiállítás keretében azonban az országban először a Bácskai Kultúrpalotában mutatták be júliusban, a Baja és Zombor testvérvárosi kapcsolatának 50. évfordulója alkalmából. Az aktívan fotózó Alföldy képeivel már életében számos alkalommal találkozhattak az olvasók helyi, környékbeli, sőt országos terjesztésű lapokban is, nevét kiállításokról ismerhették, munkássága halálát követően mégis feledésbe merült. Pedig korabeli beszámolók szerint annyira sikeres volt tevékenységében, hogy „*amatőrképei Párizsban is feltűnést keltettek*”. Átlapozva a *Zombor és Vidéke* vagy más környékbeli újságok 1900-as évek eleji számaint, többször olvashatunk róla és családtagjairól mint Zombor elismert polgáraitól, különböző egyletek lelkes és tevékeny tagjairól, vezetőiről. Éppen 111 éve annak, hogy szülővárosában, az ugyancsak zombori születésű vértanú tábornok, *Schweidel József* szobrának avatási ünnepségét kísérő *Országos Műkedvelő Fényképészeti Kiállításon* Alföldy Flóra is több táj- és csoportképpel mutatkozott be, és a 24 díjazott között harmadik helyezést ért el, egyedüli nőként. Három fogalmat fontos itt kiemelni, amelyek meghatározók mind a fotóst, mind a korszak fotótörténetét tekintve: *amatőr*, *nő* és maga a *fotográfia*.

Lényeges megvizsgáljunk a *fotográfia* korabeli helyzetét. Már nem kezdeti, de korai korszakáról beszélhetünk a fotózásnak akkoriban. Alföldy Flóra fiatalságának ideje, a 19-20. század fordulója a fotózás népszerűsödésének ideje. Az arisztokrácián kívül egyre több társadalmi réteghez jutott el, és az ország számos területén, egyre szélesebb körben művelték. Erről tanúskodnak a főrendező, *Fernbach Károly* szavai a korábban említett 1905-ös zombori kiállítás megnyitóján: „*Nem tévedésből használtam az előbb a fotográfózásra a művészi jelzőt. Én ugyanis a fotográfózást ma már művészetnek tartom. Nem értem ez alatt a hivatásos fotográfusoknak iparszerűen üzött munkálkodását, hanem azon amatőrökét, kik saját passziójuknak hódolva, csak művészi képek előállítására töreksenek.*” Lényeges állásfoglalás ez, hiszen feltörekvően volt még

ekkor a klasszikus művészeti ágakhoz képest fiatal fotózás, hogy önálló műfajként jelenjen meg.

Ugyancsak fontos az *amatőr* jelző, mert a hivatásos, műteremmel rendelkező fotográfusok mellett nagyban járultak hozzá a fotográfia fejlődéséhez és a fennmaradt anyag változatosságához a műfajt színvonalasan művelő, kísérletező kedvű, műkedvelő fényképezők. Alföldy Flóra ifjúsága az amatőr fotózás kibontakozásának is ideje volt. Sorra alakultak a századforduló környékén a műkedvelő fényképész egyesületek, amatőr fotóklubok. 1904-től már önálló újság (*Az Amatőr*) szolgálta a lelkes műkedvelő fotósok igényeit, hírt adott a hazai és külföldi kiállításokról, valamint „*tanácsal és útmutatással*” szolgált mindenkinek, aki a fotózás bonyolult technikájával kísérletezett. E szaklap mellett számos területi és országos újság is rendszeresen publikált felvételeket amatőr fotósoktól, akik közül többen elismert fotóművésszé váltak, mint például a zombori kiállításon is díjazott *Esterházy Mihály* és *Joanovich Pál* gróf, *Kankovszky Ervin*, vagy az amatőr mozgalom egyik legnagyobb alakja, a később műteremmel is rendelkező, debreceni *Haranghy György*.

Az újságszerkesztők, lapkiadók mellett néhány esetben a hivatásos fényképészek is az amatőr mozgalom terjesztői lettek. Az e miliónban születő fotóklubok közül az országban az elsők között alakult meg 1901-ben az újdéki, majd néhány évre rá a zombori *Műkedvelő Fényképezők Egyesülete*. Utóbbi havonta rendezett vetítőestélyeket, amelyeken a 30 tagot számláló egyesület fotósai bemutatták egymásnak, majd közösen véleményezték újabb alkotásaikat, „*módot nyújtva így minden tagnak ezen nemes sportban való tökéletesülésre*”. Kirándulásokat is szerveztek a Délvidék történelmének meghatározó helyszíneire, ahol a tájképek és néprajzi felvételek mellett várokat, romokat és régészeti emlékeket fotóztak. Az egyesület tagjai által készített fotódokumentáció olyan jelentősnek bizonyult, hogy a Bács-Bodrog Vármegyei Történelmi Társulat együttműködésre kérte fel a műkedvelő fényképezőket, így gazdagítva a társulat értékes néprajzi és régészeti-dokumentációs gyűjteményét.

Zombornak ebbe a pezsgő amatőr fotóséletébe kapcsolódott be tehát a huszonéves Alföldy Flóra, aki az egyesületnek tisztségviselője is volt. Az egyesület megalapításától kezdve nyitva állt a fotografálni vágyó hölgyek előtt is, hat választmányi tagja között két nő is szerepelt ekkor, egyikük a fiatal Alföldy.

Itt érkezünk el a harmadik kiemelendő pont-hoz: a *női fotósokhoz* és szerepükhöz Bácska fotós életében és fotótörténetében. Nők a fényképezés kezdeteitől jelen voltak, azonban a férfiakhoz képest elenyésző számban, vagy gyakran azok segédjeként, mint fogadó dámák hivatásos fotósok mellett, vagy retusőrök, ahol kamatoztathatták pontosságukat, kézügyességüket, a részletek iránti finom érzékenységüket. *Kohlman Artúr* *Az Amatőr* 1905. júniusi számában mindezekre a jellemzőkre alapozva bátorítja női olvasóit, hogy ne maradjanak meg a kisegítő munkánál, hanem használják tehetségüket a képzéskészítés területén. „*Könnyedség, báj, finom ízlés, intelligencia és az érzelmek gazdagsága, (...) fantázia, valamint ötletes leleményesség az, a mi a nőt úgyszólván predesztinálja a fényképezésre. És intelligens nőnek szebb szórakozást, – de életpályát sem – képzelhetünk, mint a milyen a fényképezés.*”

Ezt a könnyedséget, báj, finom ízlést, intelligenciát és az érzelmek gazdagságát fedezhetjük fel Alföldy Flóra azon felvételein is, amelyeket Budapesten a Néprajzi Múzeum Fényképgyűjteménye őriz. A leltárkönyv tanúsága szerint 1907-ben maga a szerző ajándékozott 33 db papírképet a Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi Osztályának (a Néprajzi Múzeum elődjének). Egyéb feljegyzések nem készültek az átadás körülményeiről. Nem tudjuk, a fotográfus milyen kapcsolatban állt a múzeummal, miért ennyit és miért éppen ezeket a képeket hagyta az utókor számára a múzeum raktárában. Azonban érzékelhetően koncepciózus válogatással állunk szemben, amelyben előtűnnek a Bácskát benépesítő sokszínű, különböző nemzetiségű és vallású népcsoportok a maguk jellegzetes viseletével, szokásaival, valamint a terület föld- és vízrajzi adottságai és gazdasági jellegzetességei. Mintha a fotók készítője ebbe a 33 darabos sorozatba sűrítve egy-egy jellemző képpel be akarná mutatni e vidék legfontosabb sajátosságait. A felvételek túlnyomó többsége a fotográfus szülővárosában, Zomborban készült, néhány kép erejéig jelennek csak meg Alföldy vidéki utazásai: *Ada*, *Felső-Roglatica*, *Óbecse*, *Apatin*. A sorozat minden darabja kultúren készült, modelljei az utca emberei a koldusoktól a vidéki parasztságon át a városi nagypolgárságig. Feltűnik a Tisza uszályokkal, a végeláthatatlan sík vidék az adai szélmalom sorával és a tájban élő és azt használó ember is, mindennapi tevékenysége, munkája közben. A fotográfus szénagyűjtés közben készített felvételeket a tevékenység menetéről, majd megállította, kimerevítette a pillanatot, és megörökítette a mun-

kát végző asszonyok és férfiak hétköznapi viseletét, munkaeszközeit; mindezt úgy, hogy alkalmunk legyen belenézni elődeink szemébe, hogy tekintetünk találkozhasson az egykori bácskai parasztokéval vagy a zombori polgárokéval, szinte párbeszédbe kezdhesünk a felvételeken megörökített emberekkel.

Alföldy Flóra felvételei a *résztevő jelenlét* dokumentumai. Ez a *jelenlét* határozza meg munkásságát, ez ad személyességet, egyediséget képeinek. Mert ő maga is részese mindannak, amit lefényképez, részese annak a mikro-társadalomnak, amelyet dokumentál. A Néprajzi Múzeumban őrzött néhány tucat felvétel mindössze egy szelete

annak a fényképanyagnak, amely betekintést enged Zombor és vidékének több mint száz évvel ezelőtti mindennapjaiba, egy, még felderítésre váró nagyobb életműnek, amely újabb értékes mozaikkockája vidékünk fotó- és társadalomtörténetének.

Gebauer Hanga

Teknőárus cigány asszony (Zombor, 1907 előtt)

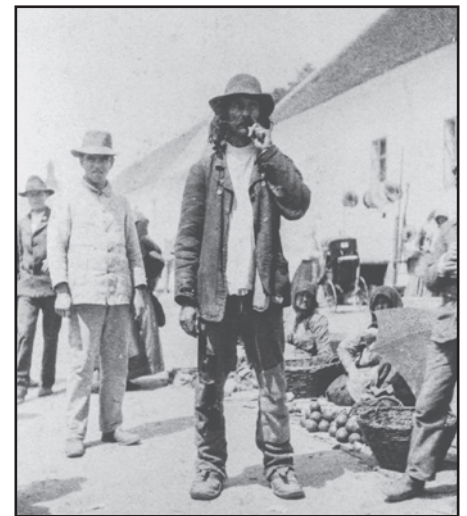
Majális (Zombor, 1907 előtt)

Kötélfonó (Apatin, 1907)

Sokac leány (Zombor, 1907)

Vásároló cigány (Zombor, 1907)

Szerb láboskereskedő (Zombor, 1907)

A zombori Függetlenségi Párt zászlóavatási ünnepe (Zombor, 1906)

Hadikórházak Baján a nagy háborúban

■ **SZABOLCS VIKTÓRIA LAURA** a Bajai III. Béla Gimnázium végzős tanulója. Már több éve elmélyült kutatásokat folytat, főként az első világháború témakörében. Legutóbbi munkájával áprilisban eljutott Szolnokra, a Tudományos Diákkörök Országos Konferenciájának (TUDOK) döntőjére is, ahol a helytörténet kategóriában különdíjat kapott. Felkészítő tanára RABI MAGDOLNA volt. Az alábbiakban a díjnyertes előadás szerkesztett változatát olvashatják. (A szerk.)

A háborúskodástól elválaszthatatlan a pusztítás – pusztul a harcok természeti és épített környezete, áldozatul eshetnek a háborúba belekényszerülő katonák. Harcokról, háborúkról az ókortól van tudomásunk, mégis csak a XIX. században kezdődött el szervezett módon a sebesült katonák mentése. A szárd-francia és osztrák csapatok közötti 1859-es solferinói csata után *Henri Dunant* svájci orvos jóvoltából 1864-ben megalakult a Nemzetközi Vöröskereszt elődszervezete. A szervezet elvi alapjait az ugyanebben az évben kiadott első genfi egyezmény rögzítette, kimondva: a háborús sebesülteket, betegeket mindenfajta megkülönböztetés nélkül segíteni kell. Az egyezmény a hadifoglyokkal és a halott katonákkal való bánásmódot is előírta. Ezen konvenciót az Osztrák-Magyar Monarchia 1906-ban fogadta el. Ezzel a Monarchia kötelezettséget vállalt arra, hogy kórházak működéséhez helyiségeket, képzett ápoló- és orvosi személyzetet, élelmiszert és gyógyszereket biztosít, kórház típusonként eltérő arányban.

Mindennek végrehajtása az első világháborúban a Nemzetközi Vöröskereszt egylet feladatai közé tartozott: tábori és kiségitő kórházakat szervezett, sebesülteket szállított és hozzáértő ápolónőket biztosított. (*Vö. Szundy Károly: Az első esztendő. Ismertetés és tanulmány a Magyar Vöröskereszt-egylet háború alatti működéséről. Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat, Budapest, 1916. 6-11.o.*) Hadikórházak alapításáról nem született országos rendelet. Baján – részben a szerb, később az olasz front viszonylagos közelsége miatt – 1914 és 1918 között legalább kilenc hadikórház működött. Az említett kilenc városi hadikórházból négy az 1915-ös levéltári nyilvántartásban is szerepel. (Az itt és a továbbiakban idézett adatok a Magyar Nemzeti Levéltár Bács-Kiskun Megyei Levéltára Bajai Fiókleveletárának anyagából származnak. A munka elkészítéséhez tanulmányoztam a kortárs helyi sajtót: a Bajai Közlöny és a Bajai Független Újság aktuális számait is. – Sz. V. L.) Az egyik Baja városi közkórháza volt, ahol a sebesült katonák érkezésének hírére hatvannal, 244-re növelték az ágyak

számát, és fejlesztették a röntgenlaboratóriumot. „Röntgen laboratórium fenntartására felvett 400 korona hitelösszeget (...), mert a sebesült harcászok megállapítása körül Röntgen laboratóriumunk fokozottabb mértékben van igénybe vége (...)”

A városba az első sebesült-szállítmány már 1914. augusztus 22-én megérkezett – a Bajai Közlöny közlése szerint – a szerbiai Šabacból, 161 fővel. Ekkor még egy hónap sem telt el a hadüzenet óta! Az érkezőket azonban nem a közkórház fogadta (ezt egyelőre a polgári lakosság gyógyítására, kezelésére tartották fenn), hanem a Bajai Állami Tanítóképző Intézetben és a ciszterci főgimnáziumban berendezett, frissen létesített kórház. (*Vö. Hírek: Háromszáz sebesült. Bajai Független Újság, XIV. évf. 164. szám 1914. szeptember 6. 2. o.*) Az előbbiben a Vöröskereszt egylet által működtetett tartalékkórházat alakítottak ki, így a tanuló- és kollégiumi hálószobákból kórtermek lettek, a betegszobából műtő, és a tornateremben helyezték el a lábadozókat. A hallgatókat kiképezték betegszállításra, a fertőzésveszély miatt azonban végül nem vették őket igénybe. A ciszterci főgimnáziumban – a megnevezés szerint – mint császári és királyi tartalékkórházban ápolták a rászorultakat. Ezért az új tanév a diákok számára új helyen, a tanonciskolában kezdődött. Az itt tanulók segédkeztek a sebesült katonák

szállításában. (A gimnáziumra vonatkozó adatok az alábbi kiadványból származnak: *Werner Adolf (szerk.): A bajai ciszterci rendi kath. Főgimnázium Értesítője 1914-1915. iskolai év. Baja, 1915.*) A főgimnázium tanévenként készített igazgatói értesítőjében így írnak erről: „Hogy betegszállítás alkalmával valahogy fertőzés ne történhessen, arra vonatkozólag minden óvó intézkedés megtörtént, s az ezredorvos kolera és tífusz ellen beoltotta a sebesültszállításban résztvevő ifjainkat.” E szükségkórház befogadóképessége, amit az ágyak száma tükröz, 100-ról 1010-re nőtt 1915-ben. A negyedik bejegyzett kórház a Függetlenségi Kör klubhelyiségében jött létre mint Vöröskereszt egyleti kiségitő kórház. Itt 1915-ben 35 ápolásra szoruló tudtak fogadni. Emellett több bejegyzetlen hadikórház is volt a városban: a szegényházban (Szentháromság tér), a bajai Honszeretet páholy épületében, a szentistváni járványkórházban, az izraelita kórházban (Munkácsy Mihály és Móra Ferenc utca sarka) és a lókétházban. Az egy településen működő, elsősorban katonai kórházak működését igyekeztek összehangolni, ezért 1915 augusztusában belügyminisztériumi rendelet mondta ki: aki kórházat akar berendezni, köteles előbb egyeztetni a területileg illetékes polgári hatósággal.

A kórházak alapításának, megfelelő működésének egyik feltétele a szakképzett orvosi személyzet, ennek megléte azonban a háború elhúzódtával egyre nagyobb nehézségeket okozott, hiszen az orvosok sem mentesültek a katonai szolgálat alól, ezért az orvoshiány már 1914 szeptemberétől megmutatkozott. A hiány enyhítésére elrendelték, hogy ha nem akadályozza ka-

tonaorvosi tevékenységük ellátását, a katonáorvosok kötelesek besegíteni a polgári egészségügyi intézetekben. Az orvoshiány a főgimnázium mindennapjaiban is érzékelhető volt: mivel az iskolaorvos is a harcúterben szolgált, pótlásáról pedig lehetetlen volt gondoskodni, ezért az iskolai oktatásban az egészségtan óra is szünetelt.

Bajára egyre növekvő számban szállították vonatokkal a sebesülteket a balkáni és a keleti frontról, 1916-tól pedig az olasz harcúterekről is. A legtöbb sérülés lövés és bajonetszúrás volt, sokkal kevesebbet okozott ágyúgolyó vagy srapszél. Az ide került sebesültek nemzetiségi megoszlásáról a korabeli újságokból annyi derül ki, hogy többségük a K.u.K. hadsereg román, lengyel, cseh nemzetiségű katonája volt, s csak néhány magyar ápolandó került a városba. Főleg a főgimnáziumba, a tanítóképző főiskolára és az izraelita kórházba szállították őket a vasútállomásról lovas kocsikkal, de 1914 végétől már a közkórház is egyre nagyobb számban fogadott sebesülteket. A Bajai Közlöny híreiből kiderül, hogy szívesen vették, ha a városlakók saját házukba fogadták be és ellátták a könnyebb sérülteket. Az az 1916-ra kialakult jelenség, hogy a hátsó ország kórházaiban a civil betegeknek nem tudtak helyet biztosítani, Baján is egyre jellemzőbbé vált. A kórházak kapacitását úgy is igyekeztek bővíteni, hogy adományként ágyakat kértek a lakosságtól.

A világháború alatt a hátsó országot – többek között – élelmiszerhiány és infláció jellemezte. A rossz ellátás elősegítette a járványok terjedését. Mindezek hatásai hamar megmu-

takoztak a bajai kórházakban is, így megszorításokra volt szükség. 1915-ben kezdték el csökkenteni a betegek ételadagját. Ez megmutatkozott például abban, hogy a heti hat-szori húsfőzés háromra csökkent. 1916-ban már csak 14 dkg hús járt hetente személyenként – kivételt csak a súlyosabb betegekkel tettek. Kenyérből is kisebb lett a fejadag. A személyzet kérvényezte ugyan a kenyéradagok növelését, a kérést azonban nem tudták teljesíteni. A saját gazdasággal bíró közkórházat az említett élelmiszeri gondok kevésbé érintették. A növekvő problémák közepette az ideiglenes kórházak folyamatosan megszűntek: elsőként a szegényházban berendezett, 1916 májusában. Betegeit a főgimnáziumi hadikórház vette át, amely tevékenységét egy józsefvárosi bérleményben folytatta. Ide helyezték 1918 nyaratól a Függetlenségi Kör klubhelyiségében ápolott sebesülteket is. Így a gimnáziumban 1917 szeptemberében újra-kezdődhetett a tanítás.

1917-ben nemcsak az élelmiszerek, hanem a gyógyszerek beszerzése is egyre több nehézséget okozott. Egy belügyminisztériumi rendeletben magyar termékek vásárlására ösztönözték a kórházakat. „(...) A háború által előidézett rendkívüli viszonyok folytán bizonyos gyógyszerek és gyógyszerek beszerzése nehézségekbe ütközik. (...) intézkedjék, hogy a (...) fertőtlenítőszer-szükséglet beszerzésénél a hazai gyárak termékei kellő fejelemben részesíttessenek.” Gyógyszeres kezelés helyett, mellett más gyógymódokat ajánlottak, például a láz, gyulladás mérséklésére a vizes borogatást, a jegelest. Ám nyáron az orvosi felhasználásra alkalmas tiszta jéghez még előjegyzéssel

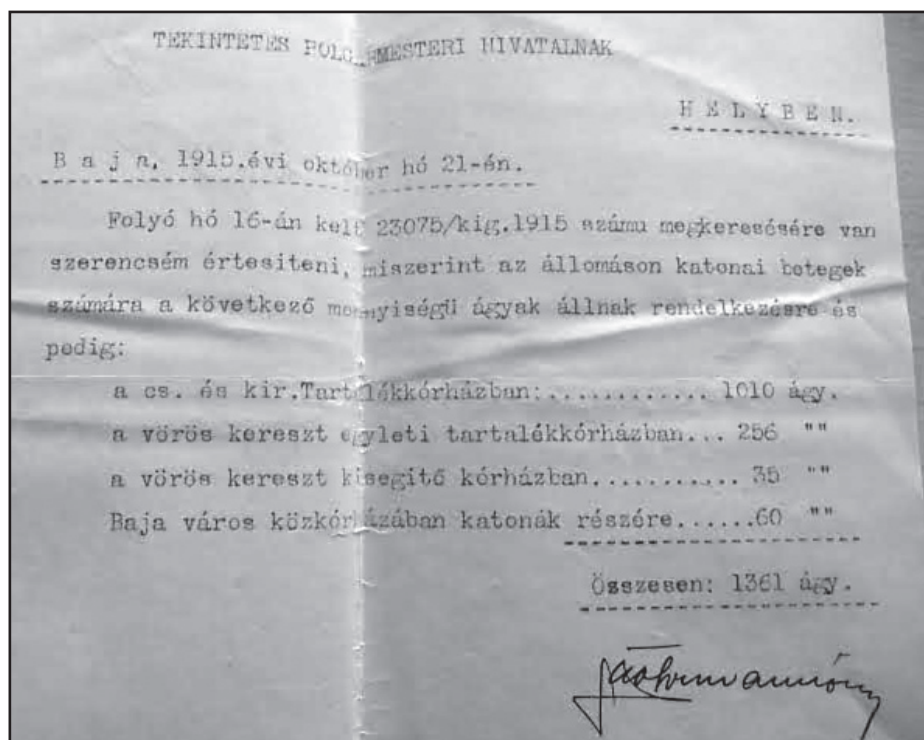
sem volt könnyű hozzájutni. A gyógyító személyzet kézmosásához alapvetően szükséges, a fertőzések elkerülését szolgáló szappant sem tudták már beszerezni. Ekkor rendelték el, hogy a fertőző osztály orvosai kötelesek fehér vászonköpenyt hordani.

A Vöröskereszt hadikórházaiban lábadozó katonák naponta 12–14 óra között kaptak ki-menőt. Valószínűleg nem volt jellemző ennek betartása, mert egy rendelet azzal fenyegette az időhatárt semmibe vevőket, hogy Zomborban azonnal besorozzák őket, azaz mehetnek vissza a frontra. „(...) elrendelem, hogy a betegek csak déli 12 órától délután 2 óráig hathatják el a kórházat. Minden ember, aki ezen az időn túl a kórházat elhagyja, azonnal Zomborba parancsnokságomhoz bevonultatandó. Az állomás helyét egy ember sem hathatya el, és erre a szabadság megadására a kórház gondnokság sincs feljogosítva.”

A sajtó hírt adott arról, hogy a közkórházban 1915 karácsonyán ünnepséget rendeztek a katonáknak, a főgimnáziumban pedig a diákság szeretetadományokkal, illetve a város 1916 februárjától hetente kabaréműsorokkal igyekezett feledtetni a borzalmakat.

A világháború alatt Baján is nőtt a nők szerepe. A helyi lapok kérték őket, hogy pénzzel, adományokkal vagy ápolónőnek jelentkezve járuljanak hozzá a sebesült katonák ápolásához. Az adományozók nevét rendszeresen közzétették. A lista szerint volt, aki két tál pogácsával, egy üveg borral, egy kanna tej-jel vagy éppen szivarral igyekezett segíteni. A város a Vöröskereszt egylet segítségével ápolónőképző tanfolyamokat indított. Az ezt elvégzők nevét is közzétették a helyi újságokban.

Szabolcs Viktória Laura

A Bajai Honpolgár friss számai városunkban jelenleg az alábbi helyeken vásárolhatók meg

**Ady Endre Városi Könyvtár és
Művelődési Központ,**

Munkácsy Mihály utca 9.

BERMIN ABC, Vöröskereszt tér 1.

CBA Belvárosi ABC, Eötvös utca 1.

CBA Delta Market,

Szabadság utca 44.

Cserba Optika,

Batthyány Lajos utca 18.

Lira Könyvesbolt,

Déri Frigyes sétány 5.

Nacsa ABC, Szent László utca 20.

Nagy István Képtár, Arany János utca 1.

Sirály ABC, Sirály utca 4.

Tourinform Iroda, Baja Marketing Kft.,

Szenháromság tér 11.

Okos Játékok boltja Eötvös u. 7.

Gazdabolt Piaccsarnok

„A zene bennünk születik meg” Nagy Imrével kedvencekről, zenészlétről, a helyi kultúra esélyeiről

■ A szakmai és baráti körében mindenki által csak Nagy Imiként emlegetett zenész életének a Whitesnake klasszikus dala, a *Wine Women and Song* (Bor, nők és dal) akár mottója is lehetne, hiszen borkereskedelemmel is foglalkozik, két nő (felesége és lánya) is komoly szerepet játszik az életében, a dalok pedig pedig szinte minden pillanatát kitöltik. A számos zenei formációban megforduló, különféle zenei stílusokat játszó, kezdőket és haladókat is oktató gitáros hosszú ideje meghatározó szereplője Baja zenei életének, bár még ezen a téren is számos terve lenne. Ma már azonban sokan nemcsak gitáros-dalszerzőként, hanem két, a művészetben rendkívül tehetséges gyermek édesapjaként is ismerik. A következő interjúban mindezek mellett a pályakezdés nehézségeiről, a muzikus lét fényesebb és árnyasabb oldalairól is mesélt főszerkesztőnknek.

– A vízügyi szakközépiskolában – ahová én is jártam – előttem és utánam is nagyon sok zenei pályára kerülő srác járt. (Osztálytársam volt pl. a lakodalmas zene későbbi kiválósága, *Csinnya Jóska*. Bizonyos alapakkordokat tőle tanultam.) A 70-80-as években az akkori népszerű rockzenekarok hatására szinte mindenki gitározni próbált. Szünetekben a rádióból *Deep Purple*, *Led Zeppelin* vagy éppen a *Rainbow* szólt, és mi ezekbe a hard rock zenékbe nőttünk bele. A fiú WC-ben próbálkoztunk *Led Zeppelin*-dalok eljátszásával, de persze nem sikerült. Nekünk akkor ott még énekóránk sem volt, mégis ez az időszak a meghatározó alapélményem. A másik meghatározó hatás a *Yes* zenekar, amelyről azóta megállapítottam, hogy voltaképpen barokk zene. A *Tomato* és a *Going for the One* c. albumuk számomra a polifonikus zene csúcsa. Ez a fajta progresszív muzsika szerintem komolyzene, csak nem klasszikus zenészek játsszák, és nem a hagyományos hangszeren. A *Pink Floyd* és a *Yes* máig is nagy kedvencem.

– Amikor gitározni kezdél, még nem voltak elérhető oktatóvideók, kották is csak alig. Hogyan zajlott akkor a gitártanulás, kik segítettek ebben?

– Szerettem volna, ha tanítanak. Abban az időben Baján *Bada László* vagy épp a *Fórum* zenekarban játszó, azóta elhunyt *Molnár Ede* számított komoly gitárosnak, próbáltam is a nyakukra járni. Utóbbi nem vállalta a tanítást, így nagyon sokat egymástól tanultunk a zenészközegben. De az az igazság, hogy nem játszottunk valami jól. Viszont jó dalok születtek. Az én végzős vízügyes évemben két ifjú zenekar mozgott a városban: a *Poverty* (*Gyukával*, *Harsányi Zsolttal* és *Sas Tamással*) és a mi bandánk, a *Kisebbség* trió, amely időnként más emberekkel is kiegészült. De azért éreztem, hogy nem vagyunk elég jók. Amikor aztán a *Fórum* zenekarból kiváltak a gitárosok, majd a csapat egy feloszlás után újjáalakult, *Jaszenovits Iván* egyszerűen nem talált más gitárost a környéken, így szinte

gyerekként engem vett be. Ezzel lehetőségem nyílt egészen komoly zenészek (pl. *Muck Ferenc*) kísérésére, és olyan komoly stúdiókba kerültem, ahová akkor máshogy esélyem sem lett volna. Iván és „Muki” mindig vitt magával, így tanúja voltam vezető zenekarok munkájának is. Egészen 1989-90-ig nem tanultam komoly dolgokat, utána viszont elkezdtem *Pestre járn* zenét tanulni. Jártam *Tornóczky Ferenchez*, az újpesti dzsesszkonzeratórium tanárához, másrészt megismerkedtem *Mohai Tamással*, aki később jó barátom lett (később a *Faxni* zenekarban játszottam is vele). Tőle nagyon sokat tanultam. Mái is konzultálunk egymással, gitározunk is együtt.

– Mikor dönt el, hogy számodra a zene nem pusztán kamaszkori hóbort, hanem életre szóló hivatás lesz?

– Én kezdettől fogva elhivatott, fanatikus voltam. (Most a lányom is ilyen.) A szüleim persze nem láttak ebben perspektívát, és ameddig lehetett, próbálták visszatartani. „Hátrányos helyzetű pedagógusgyerek” vagyok (édesapám matematika-fizika tanár, édesanyám tanítónő volt). Szerintük inkább a vízügyes karrieremet kellett volna építenem, jártam is a vízügyi főiskolára. Aztán 1990-ben elkezdtem hajókon játszani, s egészen 1996-ig a *Fórum* zenekarból is ismert „*Benával*” (*Andrassics István*) jártuk Európát. Sokfelé játszottunk, és ennek révén sokfelé eljutottam anélkül, hogy sok pénzem lett volna. Utána viszont egy időre leálltam a főállású zenéléssel. Igazából sosem beszélünk arról a szüleimmel, hogy mikor nyugodtak bele, hogy nekem ez lesz az utam. Ebben a tekintetben én másképp állok a gyerekeim terveihez, és igyekszem megadni nekik a szükséges támogatást.

– Miket tekinthetünk zenei pályád legfontosabb állomásainak?

– Az első alapélmény, amikor 1985-ben bekerültem a *Fórum* utódzenekarába. Ők akkor sokkal jobbak voltak, mint én, lehetett tőlük tanulni. 1990-96 között nagyrészt hajókon vendéglátóztam, de közben *Mohai Tamással*

Nagy Imi és az elmaradhatatlan gitár

is dolgoztam a *Faxniban*, amit aztán 2002-ben megújítottunk. (Akkor egy lemezt is felvettünk.) Csakhogy kiderült, hogy ebből nem lehet megélni (én legalábbis nem tudok), így azóta nagyon sok minden mással is foglalkoztam mellette. Az utóbbi években afféle „tücsökzenekarokban” játszom duóban, trióban – és ezeket nagyon szeretem. *Kalauz Attilával* afféle angolszász progresszív rockzenét játszunk, mindig másképpen, *Collection* néven, *Gyurosovics „Gyuka” Attilával* *Long Step* néven van egy szabadidőzenekarunk, de játszom *Szarka Gáborral*, sőt most már a gyerekeimmel, *Emmával* és *Gergővel* is. Ezek kis, akusztikus zenekarok, és igazából 2000 óta ezt szeretem művelni. Igazi intim dolgok ezek, amelyekben finomságoknak is jut hely, és nem igényelnek nagyszínpadi hangosítást sem.

– Ezek szerint az akusztikus gitár sokkal közelebb áll hozzád, mint az elektromos...

– Egyértelműen. Én akusztikus gitáros vagyok. Ebben alapélményem az *Al Di Meola* és a *John McLaughlin*-féle zenélés, akik szinte önálló zenei univerzumok, bár sok más is meghallgatok. *Di Meola* gitárján – hangtechnikusa révén – egyébként volt alkalmam játszani, iszonyatos kemény hangszere van, kapaszkodni kellett...

– A gitározásban számodra a technika vagy az érzés fontosabb?

– Az érzésnek kell lennie, de példaképeimnél a két dolog erősíti egymást. Ezt nagyon nehéz kivitelezni. Ők emocionálisan nagyon erősek, de hihetetlen nagy tudás is van emögött, és mindig újra is tudnak töl-

tődni. Azt mondják, a világon 10-15 ember tud igazán gitározni, a többiek őket követik. Ilyen irányadó zenész számomra pl. *John Scofield, Pat Metheny* vagy épp *Bill Frisell*. Szeretem őket hallgatni, és mindig inspirálnak is. Amikor hallgatom őket, egyúttal próbálom megfejteni, hogyan is csinálják. A zene egy nyelv, amelyet megpróbálunk megérteni. Kíváncsi vagyok, mit próbálnak ábrázolni a zene nyelvén. Attól világsztárok, hogy mindig új utakat keresnek.

– *Gyakran játszod más előadók dalait. Ilyenkor a hűségre vagy az önálló interpretációra törekszel?*

– Már nagyon régóta igyekszem saját felfogásban játszani az idegen szerzeményeket. A vendéglátós időkben még azt gondoltuk, hogy csak ugyanúgy szólalhatnak meg a nóták, ahogyan eredetileg, de hát maguk a szerzők sem ugyanúgy játsszák ma a számaikat, mint régen! (A dzsesszmuzsikánál vagy a fúziós zenéknél mindig új dolog teremődik.) Mi tehát nem a hűségre törekszünk, bár egyúttal nehéz is függetleníteni magunkat az ismert hangoktól, hangzásoktól. Persze, mondjuk, a Pink Floyd ma is úgy játssza a dalait, mint 1974-ben, de ez más zenei irány. A klasszikus zenében a szerző szerepe a fontos, azt próbálják kitálatni, hogy ő mit gondolt, mit szeretett volna hallani. (Persze, ezeket a darabokat is sokféle felfogásban lehet előadni.) A dzsesszben viszont nem ez számít, hanem az, hogy mi hogyan játsszuk, nem kell a régi zenekarokat interpretálni. (Ezt persze egyes zenésztársaim is másként látják.) Ilyen értelemben a tribute (kizárólag valamely idegen csapat dalait játszó) zenekaroknak nem sok értelmét látom. Számunkra a dalok apropók arra, hogy elmondjunk valamit, de ennek során nem felmondom, hanem újraértelmezem a leckét, és ez a jelenlevő néhány tucat ember számára személyes, egyedi, friss élménnyé válik.

– *Mekkora szerepe van számodra a hangszernek, a technikának, felszerelésnek? Ha gitárt vásárolsz, mit nézel meg rajta?*

– Nem nagyon veszek gitárt. A legtöbbet használt Ovation hangszeremet Emma lányom születése óta használom. Mindenben elég hűséges típus vagyok; úgy érzem, hogy a megújuláshoz inkább bennem kell változtatni, nem a felszerelésen. Nemrég ugyan egy hagyatékából egy másik Ovationt is vettem. Az a fontos, hogy az ember szokja meg, majd otthon érezze magát a hangszerén, de ne várjon sokat tőle. A zene bennünk születik. Nekem nincs sok hangszerem, mindegyiknek külön története van, az egyiket már 35 éve használom. Élőben leginkább egyetlen hangszeren játszom. A pedáljaim is még a 80-as

A büszke apa gyermekeivel, Emmával és Gergővel

évekből származnak, néha veszek valami effektet, de nem vagyok technikafüggő. 15-20 éve nagyjából ugyanazt a cuccot használom. Néha ugyan elgondolkodom, hogy egy-két új effekt, pedál milyen jó lenne, de nem hiszem, hogy rajtam sokat tudna változtatni. Persze gyerekkoromban egy Marshall erősítő vagy egy Gibson gitár mitikus jelentőséggel bírt számunkra, de igazából nem ezen múlik a dolog.

– *Közismert, hogy számos tanítványod is van. Mit jelent számodra a gitároktatás?*

– Én botcsinálta gitáros vagyok, nincs zenei végzettségem. Mégis mindig tanítgattam valakit, meg szoktak keresni. Kezdetben sok gondom volt azzal, hogy rájöjjenek, mások mit nem tudnak. Eleinte a kisgyerekekkel is gondjaim voltak, aztán a magam bőrén jöttem rá, hogy tanulni és tanítani egyszerre kell. Az oktatás során sok probléma bennem is letisztul, és a tanítás engem is fejleszt. (Ezt kezdetben nem gondoltam.) Mára kialakult a saját stratégiám, és megtanultam a kicsik fejével gondolkodni. Kis csoportokban is foglalkozom tizenévesekkel, akik nagyon kritikusan állnak hozzám. Ezt is meg kellett tanulni kezelni. Ők is sok zenét mutatnak nekem, vannak elképzeléseik, hogy mit szeretnének, ha még nem is tudják eljátszani.

– *Egy ideje nyaranta gitártáboroknak is rendszeres oktatója vagy.*

– 2012 óta minden nyáron szerveződik, nagyon szeretem. Ennek ötletgazdája *Bögi István* (időközben Nagybaracskai polgármestere), aki maga is afféle motoros rock'n roll fazon. Ő is oktatott gyerekeket, de egy idő után a segítségemet kérte, és az ő nagybaracskai lovastanyáján szerveztük meg a táborot. Már az első évben húszan voltak, az idei táborban 38 gyerekkel foglalkoztunk. A sok gyerek 4-5 napot ott alszik, én végig ott vagyok, de időnként viszek

magammal más gitárosokat is, a kezdőkkel pedig Gergő fiam foglalkozik. A táborban kis zenekarokat hozunk létre, és a program lényege, hogy a végére összeálljon egy kis zárókoncert. Azt játsszák, amit szeretnének, mi ezt fésülgetjük, alakítjuk, javaslatokat teszünk (olykor lebeszélünk), és a végére összeáll a másfél órás műsor. A dalokat ők hozzák, így a motiváció is nagyobb, én úgy szólván a „helyesírási hibáikat” igyekszem javítani: legyenek arányok, ritmusok; a daloknak eleje, közepe, vége.

Ezen túl megtanítjuk nekik, hogy egymásra kell figyelniük: otthon a tükör előtt, egyedül mindenki érezheti nagy gitárosnak magát, de csapatban játszani felelősség. Tudjunk örülni annak is, hogy a másik jól játszik, nem kell mindig magunkat előtérbe tolni.

Amikor Pink Floyd-dalokat játszottunk, az arról készült felvételt elküldtem *Roger Waters*nek és *David Gilmour*nak is, de sajnos a menedzsmenten nem jutottak túl, pedig kíváncsi lennék, mit szólnak hozzá. A résztvevők nagyjából a 10 és 20 éves közötti gyerekek közül kerülnek ki. 20-25 gyerek már visszajáró táborlakónak számít, a többiek újonnan csatlakoznak hozzájuk. A tábor kezdettől fogva saját erőből szervezzük, tavaly egy pályázat segítségével délvidéki gyerekek is csatlakozhattak hozzánk, és mi is leutazhattunk oda. Amíg erőnk engedi, a gitártábor szerelnék is folytatni. Nekünk nem sztárokat kell nevelnünk, hanem zeneszerető, zeneértő gyerekeket.

– *Egy ideig volt műsorod a Bajai Rádióban is.*

– Ebbe egy pályázat révén kerültem be. *Tamás Anna* (a rádió főszerkesztője) kért fel, hogy az általa nem nagyon ismert bajai és környéki zenészekkel készítsék műsort. Nem vagyok médiaszakember, de tény, hogy néhány fazon érdekelt közülük. Velük

örömmel beszélgettem, de mára – bár folytathatnám – már abbahagytam. Éreztem, hogy nem vagyok ebben elég jó, és annyira már nem is érdekelt. Sok zenész van ugyan, de kevés közülük, aki számomra érdekes, és aki a saját zenéjét játssza. Igazság szerint meguntam.

– *Mennyire tartod fontosnak saját anyagok felvételét?*

– Készíték lemezeket is. Számomra a saját anyag felvételénél nincs izgalmasabb feladat. Olyankor ugyanis születik valami, de még senki sem tudja, mi lesz az. Gyerekkorunkban a Kisebbség zenekarral, aztán Mohai Tamással kezdtünk saját dalokat írni 1992-93 táján, én magam pedig a 2000-es évek elején kezdtem a saját, „titokban” kiadott CD-imet felvenni. Eddig kettő van, most készül a harmadik. Jellemzően akusztikus zene ez, Emma is hegedül rajta, és minden dalhoz más énekeseket hívok meg, legutóbb épp *Kiss Tibivel* (Veracruz) dolgoztam. Persze egyedül ez elég lassan és nehezen megy. A stúdióba már nagyjából kész elképzelésekkel kell menni. De készítettem reklámfilm-zenéket is, és a Bajafilm zenéje is tőlem származik, igaz, az a szokásosnál rövidebb idő alatt készült. Tele vagyunk amúgy ötletekkel, mind barkácsolunk zenéket, ezt a családban egymással is megvitatjuk.

– *Amikor a gyerekekkel játszol, a színpadon mintha tudatosan húzódnál háttérbe...*

– Hát, igen. Ha például Gergő megkér, hogy basszusgitározzam, akkor én csak kísérő vagyok, hiszen az ő számain adjuk elő. Ha viszont az én dalaimat játsszuk, ők ugyanilyen alázattal állnak hozzá. De az embernek helyre kell tudni tennie magát, hogy mit is csinál, és mi a szerepe ebben. Valakit kísérni egyáltalán nem kisebb feladat, mint mondjuk szólózni. (Kis szerep nincs, csak kis színész.) Én próbálok segíteni őket, de nemcsak mint apa, hanem mint zenei partner is. Egyébként nekik elég határozott elképzeléseik vannak, és rám is szólnak, ha eltérnék ettől. Nekik is megvan a saját zenei világuk, amiben én eleve csak részfeladatokat látok el, ők viszont ebben bontogatják a szárnyaikat. De engem ez is nagyon érdekel.

– *A vendéglátós időkben mindenféle zenét játszanod kellett. Ma van olyan zenei stílus vagy műfaj, amit nem vagy hajlandó előadni?*

– Igazából nincs ilyen. Nem tagadom, a 80-as években játszottam lakodalmakban is, ritkán manapság is előfordul. Ez a műfaj ugyan nagyon távol áll tőlem, de megoldandó feladatként tekintek rá, és próbálok nem szégyellni, ennyire vagyok elvtelen... De a

szuverenitásomat meg tudom őrizni. Régen sem szerettem ezt művelni, de akkor nem lehetett kimaradni ebből. Viszont akkoriban olyanokkal is játszottam, akik ezt is magas szinten művelték. Nem hiszem, hogy ettől kevesebb lennék.

– *Kikkel szeretsz a legjobban együtt muzsikálni?*

– Olyanokkal, akiket szeretek. Kölcsönös szimpátia, elfogadás, barátság nélkül legfeljebb valami zajt lehet létrehozni, jó zenét nem. Nagyon szerencsés vagyok, mert akikkel mostanában játszom (Gyuka, Kalauz Attila, Szarka Gabi, *Görgey Zoli*), azok mind ilyenek, a gyerekeimről már nem is beszélve. Nem tudok olyanokkal játszani, akiket nem szeretek. Őket az életben is kerülöm. Ha viszont van szimpátia és közös érdeklődés, a dolog működni fog.

– *Egy-egy fellépés programját hogyan állítjátok össze?*

– Mindig az énekesek diktálnak. Mondhatunk mi bármit, úgymint felülírják: elfelejtik a szöveget, nem jól játsszák, nem akarják, és addig kelleetlenkednek, amíg az ő akaratuk érvényesül. Azt hiszem, ez a legtöbb zenekarnál így működik, a mi kis „tücsökzenekarainkban” viszont biztosan csak azt játsszuk, amit ők szeretnek.

– *Mennyire ismeri a mai közönség az általatok játszott nótákat?*

– A Collectionnel játszott darabokat nem nagyon, és egyre kevésbé. Annak idején számunkra a rockzenei alapélmények voltak meghatározók, de akkor a csapból is az folyt – ma ez nincs így. Az én generációm a 70-es, 80-as években megkapott mindent a klasszikus hard rock muzsikától a prog rockon és az ABBÁ-n át a fúziós zenéig,

ma viszont a gyerekek inkább csak négykardos „termékekkel” találkoznak. Nekem az a dolgom, hogy megmutassam nekik, hogy itt komoly előzmények is voltak, és a ma kedvelt zenék a „rajzfilm változatai” a régi nagyoknak. Tény, hogy egyre szűkül a közönségünk, bár a rockzenekarok jelentős része hasonló problémákkal küzd. (Nálunk sokkal nagyobbak is.) Nem véletlen, hogy kevés igazán új arc van a hangszeres zenei sztárok között, és ők is inkább a régi ösvényeket tapossák.

– *Zenészként mit élsz meg sikerként?*

– Mivel mi kis zenekar vagyunk, főleg azt, ha úgy érzem, hogy a saját értékelésem szerint egy bulin jól és bátran játszottunk. Bele mertünk menni izgalmas zenei helyzetekbe, és abból született valami érdekes. A saját zenéim csak kevés embert érdekelhetnek, de amikor úgy érzem, hogy ki tudtam adni magamból a maximumot, végig tudtam koncentrálni egy adott helyzetben, azt sikernek tekintem. Mi, zenészek a képzelőerőnkől élünk elsősorban, és ha az megjelenik, és át tudjuk adni, az nagyon fontos. Például 1992 táján Mohai Tamással volt egy fellépés, ami még minket is meglepett. Kalauz Attilával is jókat tudunk muzsikálni, ő hihetlenül érzékeny zenész. Soha nem beszéljük meg ezeket a dolgokat, de ösztönösen képes átforgálni, szinte újra feltalálni egy számot. Vele nagyon sokszor átélem ezt a csodát, pedig nem szoktunk már együtt gyakorolni, legfeljebb ha új dalokat keresünk. De ő rendkívül empátikus egyéniség, ami nélkülözhetetlen az együtt muzsikáláshoz. Élőben ugyanis soha nem ideálisak a körülmények, mint otthon a nagyszobában. Az alkalmazkodás képessége is nagyon fontos.

– *Mennyire tartod fontosnak a színpadi megjelenést?*

– Nagyon, bár nem mindenki képes ezt hitelesen formálni. A színpadi öltözet képet ad az ízlésről, sugall rólam valamit, esetleg azonosítható is lehetek általa. *Robert Fripp* öltönyében, festett hajával, szemüvegével úgy néz ki, mint egy könyvelő (miközben hihetetlen gondolatmenetek jönnek ki belőle), *McLaughlin* vagy *Di Meola* viszont egy szál pólóban is elegánsnak hat. De azért is fontos ez, mert a közönség a zenekart elsősorban látja, és csak másodsorban hallja. Az első (vizuális) benyomás nagyon fontos, még ha tudom is, hogy ebből mi keveset valósítunk meg.

– *Hogyan látod ma Baján a könnyűzene, a zenészek helyzetét? Min kellene javítani?*

– Erről komoly elképzeléseim vannak, és küzdök is egy helyi rendelet elfogadásáért. Nem akarok politizálni, viszont hihetetlenül zavar, hogy elképesztő gázsikat fizetnek ki a halfőző fesztivál egyes, zeneileg minősíthetetlen teljesítményt nyújtó fellépőinek, miközben a helyi zenészek számára szinte nincsenek fellépési lehetőségek. A kis klubok megszűntével a kisebb csapatok lehetőségei beszűkültek. Épp ezért bombázom javaslataimmal a helyi képviselő-testületet. Kaptam ugyan kemény minősítéseket is, de talán vannak köztük, akikkel szót lehet érteni. Én nem magunkat akarom helyzetbe hozni, hanem szeretném, ha a városnak lenne megtartó ereje a fiatalok számára. Ezért javasoltam, hogy az anyagi erőforrások, pénzek elosztását egy helyi rendeletben úgy szabályozzák, hogy azokból jelentős rész jusson a helyi és a városhoz kötődő zenészek és más művészek támogatására, megtartására vagy éppen visszacsábítására. Lehetne kiállításokat, koncerteket szervezni, helyet adni. A zene úgy kapcsolódik ide, hogy a helyi csapatok nevésegesen alacsony fellépési díjakért játszanak, míg másoknak rendkívül sok pénzt fizetnek ki igénytelen produkciókért. A város kultúráját a fiatal tehetségek támogatásával és megtartásával lehetne erősíteni, nekik is meg kellene adni a lehetőséget. Derék dolog a színtársulatok támogatása, de sok szuverén művész is van, akik örömmel jönnének vissza Bajára nemcsak fellépés, hanem akár egy általuk tartott kurzus erejéig. (Szerintem *Fekete-Kovács Kornél* jazzkurzusára biztosan lenne érdeklődés.) Javaslatomban mindezeket összefoglaltam, de két évig nem is foglalkoztak velem, és utána is csak azt mondták, hogy nekem savanyú a szőlő. Elismerem, hogy szükség lehet nagy turisztikai rendezvényekre, operettgálákra (bár én nem szeretem), de a kultúrára szánt pénzek arányosabb elosztásával talán a tehetségek megtartását is el lehetne érni. Az nem lenne nagy pénz, hogy valamilyik kávézóban, mondjuk, a fesztivál idején

felolvasson, vagy az egyik kiskocsmában, a múzeumban zenéljen valaki.

– *A borkereskedés hogy jött az életedbe?*

– Igazából a szükség hozta. A megélhetés miatt vágtam bele, de nem bántam meg. *Bene Tomi* barátommal – akivel az építőiparban is vannak közös dolgaink – találtuk ki, hogy legyen egy borkereskedésünk, amelyhez kapcsolódva borrendezvényeket is szervezhetünk. A borkultúra egyébként is divatba jött, én pedig zenészként tudok ehhez dolgokat csatkozttatni. Rendszeresen tartunk borkóstolókat, amelyekhez a zene jól párosítható. Kezdetben nem sokat tudtam a borokról, de ma már meg tudom különböztetni a jót a rossztól. Magam is borrajongó vagyok, aki imádjja a jó borokat. A nyitás óta eltelt két évben nagyon sok hasznos kapcsolatom lett a borforgalmazás révén, főleg a szekszárdi borászatokkal. Szekszárd igazi nagyhatalommá vált egyébként. Ezek a tevékenységeim (zene, borforgalmazás, építőanyag-kereskedelem, tanítás) nem zavarják, sokkal inkább kiegészítik egymást. Annyira nem, hogy néha kiülök az üzlet elé gitározni, vagy éppen a boros rendezvényeknek legalább olyan fontos része a zene, mint az, amit megiszunk. Ha meghívunk egy-két ismert fellépőt (*Rudán Joe*, *Muck Feri*, a *Fórum* zenekar stb.), komoly sikerünk van. Ezek az intim fellépések nekem izgalmasabbak a stadionkoncerteknél, ahol legfeljebb távcsővel látom a fellépőket.

– *Mire vagy a legbüszkébb?*

– Különösebben nem vagyok büszke, a szót se nagyon szeretem. Nem értünk el világra szóló sikereket, így nem kell büszkének lennem, ha csak arra nem, hogy van egy családom, amely szerencsére jól egyben van, és itt vannak a gyerekek, akik ugyanazt csinálják, amit én. De nem is hiszem, hogy élveznék pl. egy világ körüli turnét, ahol minden este ugyanazt a 20 számot játszunk el. Örülök viszont, ha *Gergő* fiam hazajön a hétvégén, és komoly, zenei kérdésekről tudunk egymással vitatkozni. Elégedett vagyok, hogy a gyerekeimet érdekli a művészet, nem korlátolt emberek, hanem szuverén egyéniségek, alkotó emberek lettek. Pedig nem „tenyésztettük” őket, nem is javasoltuk, hogy egyikük szobrász, a másik hegedűs legyen. Hogy mégis ebbe

az irányba indultak, persze szerepet játszhat a minta vagy a genetika, de ezt nem tudom. Elégedett vagyok azért is, mert Emmával es-ténként együtt zenélhetünk, de ha *Gergő* itthon van, vele is. Számunkra ez életforma, egy saját nyelv, a családi ebédnél is a legtöbbet a zenéről esik szó. A Képzőművészeti Egyetemen tanuló *Gergőt* szobrászként is kezdik felfedezni, már több kiállítása is volt, de ettől a saját kis zenéit is barkácsolja, fejleszti. Már kiadót is talált rá egyébként. *Emma* már nemzetközi hegedűs-versenyt is nyert, most éppen szponzorokat keresünk neki, hogy igazán minőségi hangszerre válthasson. A legtöbb versenyzőnek komoly szponzorai vannak. Persze voltak támogatóink, de több kellene. *Emma* egyébként mániákus gyakorló, a jövőjét mindenképp a hangszeres zene és az éneklés közelében képzei el. (*Beszélgetésünk alatt is többször hallatszik a háttérben a hegedűs – M. J.*) Vagyis látható, hogy mindkét gyermekemmel egy nyelvet beszélünk. És ami nem kapcsolódik közvetlenül a kultúrához, az a környezetvédelem. Amiről eddig beszélgettünk, semmit sem ér, ha nem történik valami pozitív változás az emberek fejében. Nagyon elkeserítő volt, amikor a *Petőfi-szigeten*, a „csücsökben” kivágták a fákat. Különösen azután, amikor felhívtam az ügyben az illetékes önkormányzati képviselőket, és a hozzáállásukkal szembesültem. A dolgokkal szélesebb látókörrrel kellene foglalkoznunk.

Mayer János

A jövő reménysegei

Hogyan került Mészáros Lázár a Batthyány-kormányba?

■ *Júniusi lapszámunkban olvashatták HERMANN RÓBERT történész összefoglaló értékelését MÉSZÁROS LÁZÁR „hadügyéri” pályafutásáról. Az 1848/49-es forradalom és szabadságharc bajai származású honvédelmi miniszterének pályája ma sem ismert kellőképpen. Sokakat foglalkoztat a kérdés: egyáltalán hogy jöhetett szóba a Batthyány-kormány összeállításakor az akkor már hosszabb ideje külföldön állomásozó, így a kor politikai harcaiból is kimaradó katonatiszt neve. Az alábbi írás erre kínál válaszokat.*

Mészáros életrajzának sok nyitott kérdése közül az egyik legizgalmasabb, hogy miként és miért került Mészáros Lázár a Batthyány-kormányba. *Nemeskürty István* – Mészárosnak Széchenyihez fűződő, két-ségkívül szoros kapcsolata alapján – azt feltételezte, hogy Mészárost *Széchenyi István* ajánlotta a kinevezett miniszterelnöknek, *Batthyány Lajosnak*. Az állítás tarthatatlanságára *Nemeskürty* kritikusi azonnal felhívták a figyelmet, arra hivatkozva, hogy Mészáros hazatértek Széchenyi a következő sorokat írta naplójába: „*Hogy Mészáros helyett nem Hrabovszkyt bízták meg... az halálos véték. Csak kérdeztek volna meg engem!*” A nemes gróf állandó kedélyhullámzásait ismerve, persze nem lenne meglepő, ha mégis ő javasolta volna Mészárost, csak hogy a leendő hadügyminiszter neve Széchenyi 1848-as naplójában először március 25-én, a kormánylista nyilvánosságra hozatalát övező második napon fordul elő: „*Úgy hírlik, nem akceptálták Kossuthot és Mészárost*”. Mészáros nevét hiába keressük Széchenyi 1848. márciusi leveleiben is.

De ha nem Széchenyi, akkor ki hívta fel a figyelmet Mészárosra? *Varga János* kutatásaiból kiderül, hogy Mészárost már az Ellenzéki Kör március 9-i bankettje idején lehetséges hadügyminiszterként emlegették. Igaz, március 16-án már *Teleki László* grófot említették lehetséges hadügyminiszterként. Egy 1848. március 19-én Pozsonyból a Kossuthhoz közel álló *Hetilapnak* küldött listán már Mészáros neve szerepelt, mint lehetséges hadügyminiszteré. *Urbán Aladár* ennek alapján joggal feltételezi, hogy Kossuth is egyetértett Mészáros jelölésével.

Mészáros ugyanis viszonylag kiterjedt kapcsolatokkal rendelkezett a hazai reformellenzék körében. Előfizette a Kossuth, *Szalay László*, majd *Csengery Antal* szerkesztette *Pesti Hírlapot*. Valószínűleg Széchenyi révén ismerkedett meg *Deák* kal, *Eötvös* sel és *Klauzál Gáborral* is. A Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjává való választását Széchenyin kívül még olyan személyiségek támogatták, mint *Eötvös József* és *Vörösmarty Mihály*. Tud-

juk, hogy levelezett *Csány László* val, a zalai ellenzék egyik vezetőjével is, akivel még a *Radetzky-huszárezrednél* ismerkedett meg. Részvényese volt a *Vukovár-Fiumei Vasútnak*, a reformellenzék *Kossuth* vezette szárnyához kötődő gazdasági vállalkozásnak.

Mindezek ismeretében tehát nem meglepő, hogy *Batthyány Lajos* miniszterelnök Mészárost kérte fel az alakítandó kormányban a honvédelmi tárca átvételére. Mészárost ajánlhatta *Kossuth*, de pártolói között lehetett *Eötvös* és *Deák* is, noha az ő Mészárosához fűződő személyes kapcsolatukról még kevesebb a konkrét ismeretünk, mint *Kossuth* és Mészáros kapcsolatáról. Mészáros nemzeti elkötelezettségéhez kétség sem férhetett, magas rangja, intellektuális képességei és politikai kapcsolatrendszere egyaránt alkalmassá tette a pozíció betöltésére.

Mészáros felkérésével kapcsolatban azonban még így is sok a bizonytalanság. Ezek egy részét segít eloszlatni az az eredetiben ránk maradt felkérő levél, amelyet *Batthyány Lajos* miniszterelnök intézett az ekkor ezredével hír szerint még *Milánóban* állomásozó huszárezredeshez. Ez a levél azért is fontos, mert tudomásunk szerint a *Klauzál Gáborhoz* intézett felkérő levélen kívül csupán ez az egy ilyen típusú okmány ismert a kutatás számára.

„*Igen tisztelt Ezredes ur!*

*Ő Felsége egy felelős magyar kormány alakításával bízván meg, tisztelettel szólítom fel Nagyságodat, hogy ha hazafisága- és kitűnő tehetségeivel az általam alakítandó kormány támogatására késznek nyilatkozik, abban a honvédelem-osztály tárcáját, melyhez a sorkatonaság kormányzatán kívül egy országos nemzet-őrség organizatioja is kötve van, saját felelőssége és ellenőrzése alatt átvegye. Minő szellemben legyen e kormány alakítva, arról *Deák Ferencz ur* – igazságügyi – *Kossuth Lajos ur* – pénzügyi – *b. Eötvös József ur* – vallás- és közoktatás – *Szemere Bertalan ur* belügyi ministerek nevei kezeskednek. Fő törekvésem a kormányt úgy szerkeszteni, hogy azon elveket, melyek mellett az ellenzékkel küzdöttem, s melyek kormányra emeltek, legkevésbé se veszé-*

lyeztessem. Minő alakban legyen e kormány szerkeztve, arról Nagyságod az idezárt törvényjavaslatból felvilágosítást vehet.

Várom mielőbbi nyilatkozatát, hogy a ministerium megválasztott tagjaival együtt Nagyságodat Ő Felségének megerősítés végett bejelenthessem. Maradván tisztelettel, Pozson, Martius 22. 1848.

az igen tisztelt Ezredes urnak kötelezettje

G. Batthyány Lajos
Minister Elnök

[Kívül:]

Magyar Ország Minister-elnökétől
Mészáros Lázár Ő Nagyságának, a Sárdinai király nevét viselő Huszár-ezred Ezredesének, Magyar Academiai tagnak hivatalból

Stafetaliter
Mayland”

A levél végérvényesen cáfolja azt a feltételezést, hogy Mészáros Széchenyi javaslatára került volna a minisztériumba. *Batthyány* a levelet március 22-én írta, Széchenyinek pedig 23-án ajánlotta fel a miniszterséget. A Széchenyi leveleiben megjelenő miniszteri névsorokban sem Mészáros, hanem a másik lehetséges hadügyminiszter-jelölt, *Teleki László* neve fordul elő.

Kossuth Lajos, a Pesti Hírlap szerkesztője

Baja mint fürdőváros 1936-os városi hirdetés Budapestén

■ Az 1929-ben kezdődött nagy gazdasági világválság több jelentős társadalmi változást indított el Európában. A megélhetési nehézségek, az elszegényedő tömegek kedveztek a szélsőséges politikai irányzatoknak, egyre radikálisabb, tekintélyuralmi és totalitárius rezsimek kerültek hatalomra, rendezkedtek be tartósan. A válság kezelésére a korabeli közgazdasági elmélet és gazdaságpolitika képtelen volt, csak 1933-tól mutatkoznak a javulás jelei az Amerikai Egyesült Államokban, de Európában, különösen hazánkban sokkal hosszabban elhúzódott a válság. Az európai országokban csak 1935-36-ban indult újra az idegenforgalom, a turizmus, amely a válság elmúlásának biztos jele. A tehetősebbek újra megtehették, hogy kisebb nagyobb utakat tettek a népszerű nyaralóhelyekre, és ezt a forgalmat Magyarország és a magyar városok is igyekeztek kihasználni. A Magyar Városok Szövetsége 1935-ös, majd 1936-os kongresszusán is kiemelte az idegenforgalom fontosságát, és a városok külföldi, fővárosi hirdetéseit. Budapest már 1934-ben elkezdte reklámozni magát Bécsben különböző hirdetőoszlopokon, és a hirdetésnek kimutatható pozitív következményei voltak a főváros idegenforgalmára. 1935-től egyre több osztrák és német érkezett Budapestre, emellett megjelentek vidéki úticélok is, mint például Hévíz, Lillafüred, bugaci lovas napok stb. 1936 júliusában kitört a spanyol polgárháború. Az Európa politikai instabilitását és megosztottságát tökéletesen bemutató konfliktusnak lett egy turisztikai mellékhatása. Egy polgárháború sújtotta országban törvényszerűen visszaesik a turizmus, aminek következtében egyéb fürdőkkel bíró nyaralóhelyeket keresnek fel a turisták. Ezt az irányvonalat kívánták meglovagolni a vidéki magyar városok, ahol a tóparti és folyóparti kiépített strandok várták a pihenni vágyókat. Első lépés a forgalmasabb – külföldiek által is látogatott helyeken – a megfelelő reklámok elhelyezése volt, amely azt jelentette, hogy a vidéki nagyvárosok a pesti korzón próbálták meg maguknak a hirdetőoszlopokon – a korszakban propagandaoszlopnak nevezték – hirdetési helyet szerezni. A hirdetéseket a törvényhatósági idegenforgalmi hivatalok készítették el, ezt továbbították a Magyar Városok Szövetségének Idegenforgalmi Szakosztályához, amely megrendelte Budapest Székesfőváros Hirdetővállalatának

Propaganda Irodájánál – IV. kerület, Károly király út 28. földszint, telefon: 88-2-42. Baja város közgyűlése dr. Borbíró Ferenc polgármestert bízta meg az ügyben a kapcsolattartással:

„A polgármester úr szóbeli megbízása a pesti Dunakorzón tervezett világító transzparens oszlopokon Baja nyaralóvárosunk propagálása ügyében a tárgyalások megkezdésére. /: L. Városok lapjának 1936. évi 1. és 5. számait.:”

A bajai idegenforgalmi hivatal már 1936. március 16-án eljuttatta a város hirdetését – hivatalos polgármesteri levél formájában – a megfelelő helyre.

„Világító transzparens-propaganda Bajanyaralóvárosról Budapestén.

A Magyar Városok Országos Szövetsége Tekintetes Idegenforgalmi Szakosztályának. Budapest.

IV. Közp. Városháza.

Amint már szóbelileg legutóbb magam is jeleztem, most törvényhatóságunk kisgyűlésének elvi elhatározásaként is közölhetem, hogy Baja nyaralóváros kitűnő vízi adottságainak propagálása végett bekapcsolódni kíván a budapesti Dunakorzó oszlopokon tervezett világító transzparens reklám-akcióba.

Baja városában a kívánt előfeltételek, – jó szállodák, szolid vendéglői árak, pihentető és felüdítő vízi szórakozás, a maga festői romantikájával a közeli környék remekbe-szabott népviselete, stb. – megvannak.

A világító oszlopok odaitélésénél tehát kérem méltóztassék városunkat figyelembe vetetni.

A legújabb tervek, elgondolások, kivitelezési módzatoknak a hirdetési felületek méreteinek, továbbá annak, hogy egy teljes oszlop igénylése kötelező-e, vagy annak egy-két oldala külön-külön is igényelhető-e; végül a költségeknek, díjaknak lehetőleg számszerű pontos közlését tisztelettel kérem, hogy a kérdés érdemleges tárgyalásával mielőbb foglalkozhassunk.

Baja, 1936. március 16.

Borbíró
polgármester.”

A Magyar Városok Szövetsége és a budapesti hirdetővállalat között több kommunikációs félreértés, hiba is volt. A turisztikai célú hirdetéseket a városszövetség valószínűleg csak 1937-ben kívánta megkezdeni,

Ilyen oszlopokon hirdette volna Baja fürdőit

mivel ennek mind az anyagi fedezete – 1936 nyarán gyűjtötték össze a támogatókat –, mind az infrastruktúrája – nem voltak hirdetőoszlopok – hiányzott. Az 1936-os hirdetést Baja városnak kellett volna finanszíroznia, erről a hirdetővállalat augusztus 3-án kiküldte a hivatalos árajánlatát. Közben a városszövetség is megszerezte a szükséges támogatókat a terv 1937-es megvalósításához, és erről levélben értesítette a lehetséges hirdetőket. 1936. szeptember 18-án dr. Borbíró Ferencnél, mint megbízott kapcsolattartónál két, alapjában véve ellentétes tartalmú levél futott össze. Az első a hirdetővállalat árajánlata volt:

„11.339. szám /1936.

Baja thj. város tekintetes Idegenforgalmi Hivatalának,

Baja.

Válaszolva a székesfőváros polgármesteri hivatalához folyó évi március hó 19-én kelt

50. idf. 1936. számú átiratukra, mellékleten megküldjük vállalatunk díjszabását, melyben a közzétételre kerülő hirdetések és közzététel feltételei bennfoglaltatnak.

Egyben közöljük, hogy a dunaparti korzón csupán 1 drb. nagytípusú transzparens oszlopunk van, melyben 63x95 cm méretű plakátok helyezhetők el, azonban ez az oszlop teljes egészében bérbé van adva.

A megküldött díjszabás alapján feladandó megrendelésüket várva, készséggel állunk minden tekintetben rendelkezésükre és maradjunk kiváló tisztelettel:

Igazgató h.
Budapest, 1936. augusztus hó 3.”

Az árajánlatban szereplő összegek túl magasak voltak a városi költségvetés számára, ezért szeptember 24-én a főszámvevő a következő megjegyzést írta a levél hátoldalára:

„A folyó évi költségvetésünkben háztartási alap kiadási I. csoport I. fejezet 2. cím 6 sor alatt idegenforgalmi propaganda céljaira felvett 200 Pengő hitelösszeget az 5628/1936 kig. Számon már kijelöltük, ezenfelül hitel nem áll rendelkezésre.

Baja, 1936. szept. 24.”

A Magyar Városok Országos Szövetségének szeptember 15-én kelt hivatalos levele már az 1937-es évre vonatkozott. A városzövetség megállapodott a hirdetővállalattal a hirdetési díjak elengedéséről. A hirdetések számának növekedéséből adódó transzparensoszlopok iránti igényt a szövetség pótolja támogatásból és saját forrásból. Egy új oszlop felállítására kb. 2.400 Pengőt számoltak ki, amihez további 300-350 Pengő általános fenntartási költség járult. A hirdetővállalat ezért az összegért egy éven át „gondozta” az oszlopokat. A programba több hivatali és közlekedési vállalatot is bevontak, hogy a városok terheit minimálisra csökkentsék:

„Az Országos Magyar Idegenforgalmi Hivatal, a főváros és a közlekedési vállalatok anyagi támogatása lehetővé teszi, hogy a transzparens oszlopok felállítása aránylag kevés költséggel terhelje az érdekelt városok költségvetését, s ilyképp a meghozandó áldozatot felülhaladja az az előny, amelyet az idegenforgalom fejlesztése biztosít.”

1936-ban az október 6-án tartott kisgyűlésen került elő utoljára a téma. A kisgyűlés megállapította, hogy Bajának egy ilyen transzparens önálló felállítására nincs pénze, mivel az éves szinten turisztikai reklámra előirányzott 200 pengő erre kevés. A tervezetet csak külső támogatással valósíthatta meg a város, de arról már nincs információ – 1937-ben semmi nyoma sincs a hivatalos iratok között –, hogy végül mi lett belőle.

Sarlós István

Emlékez(z)ünk!

A bajai Türr István Közgazdasági Technikum 1954-ben végzett tanítványainak emlékei

■ Az Alma Mater tiszteletére és a diákkori barátság őrzésére ad példát a Türr István Gazdasági Szakközépiskola jogelődjének, a bajai Türr István Közgazdasági Technikum egyik volt lelkes osztályközösségének 2015-ben kiadott emlékkönyve.

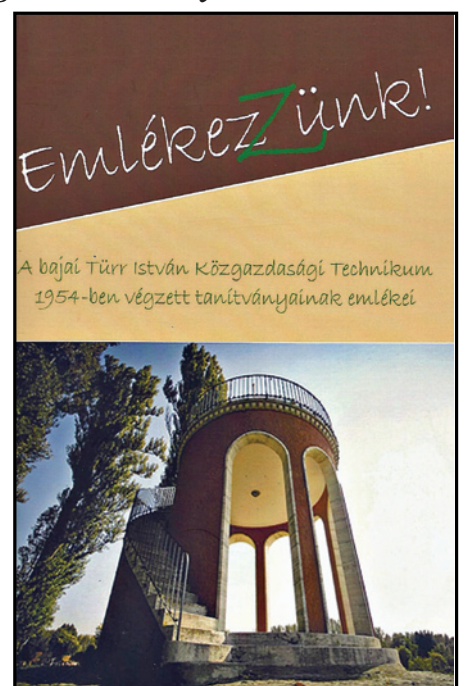
Az egykor 42 főt számláló osztály az érettségijük óta eltelt 60 év eseményeit foglalja össze a szép kivitelezésű kötetben. A szerkesztői feladatokat Bakó István, Barta Imre, Csordás István, dr. Németh József és Sörföző Menyhért vállalta magára. Egy-egy fejezetben tisztelettel emlékeznek meg kiváló tanáraikról, kiváltképp osztályfőnökeikről, akinek emlékére Kovács Erzsébet 1954-ben végzett tanítványainak Baráti Köre néven egyesületet is szerveztek, ennek pénzalapja tette lehetővé a kötet megjelenését. Az *Osztálynévsor* fejezetet vers vezeti be, majd itt olvasható az osztály minden tagjának hatvan évnyi élettörténete. A *Bú-*

csú az osztálytársaktól fejezetben az idő közben az élők sorából távozott társakról emlékeznek meg, az *Osztálytársak* verseiből és a *Velünk történt* című részben személyes diákemlékek és a találkozók élményeit ismerhetjük meg. A kötetet illusztráló 31 fekete-fehér képet a Képmelléklet 21 színes fotója egészíti ki.

A kötet mondhatni magánhasználatra készült, amint a hátsó borítón is olvasható: „A könyv kereskedelmi forgalomban nem kapható.” Az osztályközösség a maga öröme készítette. Egy példányt az Ady Endre Városi Könyvtár helytörténeti gyűjteményének ajándékoztak, így az érdeklődők számára hozzáférhető.

(Emlékez(z)ünk! A bajai Türr István Közgazdasági Technikum 1954-ben végzett tanítványainak emlékei. Baja, 2015. 124 p. [8] t.)

J. A.

A szabadság kis körei

■ Meghívóm érkezett az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára kávézójának szervezőjétől és háziasszonyától. Április 14-én – áll a meghívóban – *Köbel Szilvia* tart előadást *A Repülő Egyetem professzora* címmel *Szabó Miklós* történetéről. Már csak személyes emlékeim miatt is kíváncsi lettem. A „második nyilvánosság” kibontakozásának éveiben ugyanis tanártársam volt *Gulyásné Szilágyi Zsuzsa*, az ismert zeneszerző és karnagy, *Gulyás László* felesége. Lakásuk azon számos fővárosi találkozóhely egyike volt, ahol a szabad véleménynyilvánítás jegyében előadások, viták zajlottak, amelyeken bárki részt vehetett.

Az előadásra hangolódva leemeltem a könyvespolcra G. Szilágyi Zsuzsa *Üzenet a kalapdobozból* c. visszaemlékezés-kötetét (Bp., 2005.). Hosszasan, körültekintően, családi történetükbe ágyazva ír az ICS-ről (Intellektuális Csoportról).

Átfutottam a téma irodalmát és az ICS-re vonatkozó levéltári anyagokat is. Utóbbiak között meglepetésemre szerepelt egy volt bajai gimnazistánk kihallgatási jegyzőkönyve is. Határozottan formált, jól olvasható aláírását látva emlékezetem képernyőjén felbukkant egy jelenet. Helyszín a III. Béla Gimnázium első emelete. A tanári szoba előtt beszélgettünk, amikor a szokásosnál is nagyobb zajra lettünk figyelmesek. A lárma a fizikai előadó felől hallatszott. Kiderült: egy tanuló az öltözőkódásra vonatkozó kívánalmakkal szembeni tiltakozásul frakkban jelent meg fizikaórán. Az 1955/56-os tanévben vita folyt a kötelező egyensapka viseléséről, valamint arról, hogy ez tányérsapka vagy Bocskai-sapka legyen-e. Az ifjúság a sapkaviselés ellen

ágált, a tanáriban pedig a Pedagógusok Forradalmi Bizottságának későbbi városi elnöke, *Kincses János* szenvedélyesen érvelt a német diaktársaságokat idéző tányérsapka ellen. Ebbe a légkörbe jól illeszkedett a „frakk-ügy”. Az egykori „lázádo” növendék látogatója volt a *Hétfői Szabadegyetem* (HSZE) előadásainak is.

Emlékeim homályos világából visszatérve kutatócéduláimhoz, látom, hogy *Szilágyi Sándor* az egykori szereplők konok „vallatásával” és a szorosan vett RE-ről készült III/III-as iratok néhány sokatmondó darabjának közreadásával, *Baracsi Erzsébet* az ÁBLT-ban őrzött, az RE-re vonatkozó iratok adatainak pontos összegzésével, *Tabajdi Gábor* pedig összegezve a 2007-ig elért eredményeket, elsősorban a BM III/III-as Főcsoportfőnökség szerepével és a belügyminisztériumnak a demokratikus ellenzékkel szembeni fellépésében betöltött súlyával gyarapította tudásunkat.

Baracsi kutatásai szerint az ÁBLT-ben őrzött öt kötetnyi dossziében 1321 oldal szól a Repülő Egyetemről. Ezekben 1435 név található: 1365 hallgatóé és 70 ügynöké. Egy ügynök húsz főt figyelt. 1979. október 24. és 1986. november 24. között 90 előadás hangzott el. A hallgatóság 90%-a értelmiségi, 20%-a pedig egyéb szellemi foglalkozású volt. Az Objektív dossziét 1980. február 18-án kelt határozat alapján nyitották. Az RE-vel kapcsolatos személyi nyilvántartást folyamatosan egészítették ki. Az első jelentések 1979-ből valók.

A korszakra vonatkozó, egyre gazdagodó irodalomból tudjuk, a diktatúra puhulásával párhuzamosan különféle formában ismét jelentkeztek az ellenzéki erők. Az illegális fegyveres csoportoktól a házi szemináriumoktól a művészeti/polgári szalonokig. A békés egymás mellett élés, a csehszlovákiai és a lengyel események, a Charta erős hátszelét képezte a hazai ellenzék megélnékülésének. A 70-es években a demokratikus ellenzék vezetői az előzőeknél jóval szélesebb nyilvánosságot kívántak biztosítani nézeteiknek. A századelő *Vasárnapi Köre*, a *Galilei Kör* és a *Társadalomtudományok Szabad Iskolája* ihlette a kezdeményezőket. A már

meglévő formák mellett 1978 augusztusában kezdődtek a HSZE előadásai magánlakásokban. A szervezők és a rendszeres előadók mellett számos jeles értelmiségi is szerepet vállalt. *Szabó Miklós* és *Kis János* nívós előadásairól az ügynöki jelentések és az összefoglalók készítői is elismeréssel szóltak. Miként taktikus magatartásukról is. *Kis János*ról írták: „*A csendesen rágó féreg típusa.*” A „telefonos” *Szabó* hasonlóan. Az előadásokról szóló ügynöki jelentésekből kitűnik: szerepükből adódóan a hallgatóság tagjai általában radikálisabban nyilvánultak meg, mint az előadók. Az összejövetelek hangulata, mai kifejezéssel élve, „buli” jellegűnek tűnt. Bárki részt vehetett rajtuk, csak a mag volt viszonylag állandó. Zsíros kenyér, némi ital, önkéntes hozzájárulás (kalapozás), szabad véleménynyilvánítás jellemezte az összejöveteleket. Számos bölcsészhallgató is gyarapította a hallgatóságot.

Voltak, akik csak kíváncsiságból vettek részt egy-egy előadáson, mások amikor csak tehették, és volt egy törzsgárda, amely minden körülmények között kitartott. A hatás is igen eltérő volt. Egyeseket elindított a demokratikus gondolkodás és cselekvés veszélyekkel teli útján, másokat megerősített, továbbblendített, de voltak olyanok is, akik meghökkentek, és eltávolodtak e veszélyes körtől. A rendszerváltó pártok közül minden bizonnyal a Szabad Demokraták Szövetsége volt az, amelynek soraiban a legtöbb szabadegyetemista folytatta közéleti szereplését. Az egykori bajai lázádo, *Sz. I.* is ezek közé tartozott. Kihallgatási jegyzőkönyvének segítségével idézzük a HSZE előadásainak lefolyását. (*Az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában O-19764/3 jelzet alatt található jegyzőkönyvet kivonatolva, helyesírási hibáit javítva adjuk közre – a szerk.*)

„BRFK Állambiztonsági Vizsgálati Alosztály

Meghallgatási jegyzőkönyv

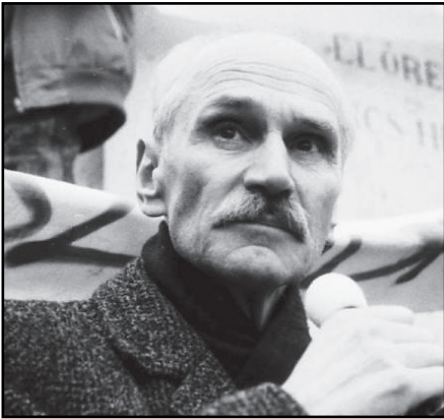
Felvéve a fenti szerv hivatalos helyiségében 1981. október 21-én Sz. I. (Baja, 1938. szept. 11. [anyja neve] S. E. Budapest, I. ker. Gellérthegy u. 29. sz. alatti lakos meghallgatása alkalmával.

A feltett kérdések alapján az alábbiakat adom elő:

1981. október 17-én feleségem egy Feri nevű egyéntől üzenetet vett át, amely szerint október 19-én a Bp. III. ker. Fő tér 2. sz. alatt Bibó István munkásságával kapcsolatos magnószalagok kerülnek meghallgatásra, s ha érdekel, menjek el. [...]

Krassó György, a magyar ellenzék fenegyereke

A sokat üldözött Pák Tibor

A kapott információ alapján október 19-én az adott címre elmentem. Mivel több lakásos házról van szó, nem tudtam – mert nem mondták –, hogy melyik lakásról van szó, így csak annak alapján találtam el a helyszínre, hogy amikor én odamentem, többen mentek be ebbe a házba, és mentek fel az emeletre. [...] Ezeket az ismeretlen egyéneket követve eljutottam az első vagy a második emeleten a lépcsőtől balra lévő lakásba.

A lakásba belépve láttam, hogy jó helyen járok, mert már ekkorra – kb. 20.30 órákor – mintegy 70-80 fő volt jelen. [...] Mindössze Krassó Györgyöt és Kartal Zsuzsát ismertem fel. A többiek főleg fiatalabb korosztályból való egyének voltak, akik közül egy-két személyt ismertem látásból. [...] Beszélgetést senkivel nem folytattam, magamban leültem. [...] Valószínű, hogy a szalag lejátsszást már korábban elkezdték, mert miután [az erősítőt beállító férfi] megkérdezte, hogy lehet-e hallani, és a hallgatóságból jelezték, hogy igen, akkor a készülékről [...] valószínűsíthetően Bibó István hangja szólalt meg, ő beszélt. Témája a politika és a tudományok összefüggése, ennek történelmi vizsgálata a tudomány tükrében. Továbbá fejtegette a görög-római kultúra és társadalmi berendezkedés viszonyait, valamint nagy egyéniségekről, társadalmi egyensúlyról, a kezdeti kereszténységről és Jézus mint politikai személyiségről volt szó. Az előadás hangneme egyéni, filozófiai ihletésű volt, monológ-szerűen előadva. Ez a téma kb. három kazetta terjedelmű volt, és mintegy másfél órát tartott. Így ez a rész kb. 22 órákor ért véget.

A hangszalagok lejátsszása után Krassó György kiállt a jelenlévők elé, közölte, szeretne valamit mondani [...], amin mindenki meg fog lepődni és meg fog döbbsenni. Közölte, hogy ha a várható téma valakit nem érdekel, vagy valami más okból kifolyólag el akar menni, az nyugodtan eltávozhat. [...] gyakorlatilag minden jelenlévő a helyén maradt.

Krassó György közölte, hogy Pák Tiborról [helyesen Pák Tibor, az 1970-es, 80-as évek egyik aktív ellenzéki személyisége, aki

egyik ellenzéki csoportosuláshoz sem csatlakozott – a szerk.] van szó, akit itt bizonyára sokan ismernek [...] Nevezett idős, beteg jogász, aki politikai téveszméje miatt többször volt börtönben, és ott éhségsztrájkot folytatott. Amikor a börtönből kiengedték, akkor elmebetegnek nyilvánították és kezelés alatt állt, skryzofén [sic] paranoid-politikai kényszerképzetek tüneteivel. Közölte továbbá, hogy Pák Lengyelországba indult a közelmúltban, de a magyar határon útlevelét elvették, majd hazaengedték. (Korábban lengyel polgárjogi aktivistákhoz csatlakozva éhségsztrájkolt a Podkowa Lesna-i templomban – a szerk.) Ezután [...] éhségsztrájkba kezdett, amelyről írásban a Legfőbb Ügyészt értesítette. Elmondta Krassó, hogy Pák Tibort „politikai téveszméjének” kiújulása miatt ideggyógyintézetbe szállították. Ehhez még megjegyezni kívánom, hogy az egész előadás végén, amikor eltávozóban voltam, [...] egy általam ismeretlen, magas fiatal férfi Pák Tiborral kapcsolatban valamilyen levelet olvas fel, amelyhez egy ismeretlen személy hozzáfűzte, hogy ezt el kellene küldeni a Nemzetközi Amnesztia Bizottsághoz. (Pák Tibor embertelen és életveszélyes „kezelése” ellen számos magyar értelmiségi és több nemzetközi szervezet tiltakozott, így végül kiengedték az elmeorvosintézetből – a szerk.)

A Pák Tiborral kapcsolatos téma után Krassó ismét szólásra emelkedett, és közölte a hallgatósággal, hogy az 1956-os események 25 éves évfordulójának aktualitása alkalmával [...] be szeretne mutatni egy hangdokumentációt, amely az akkor történt események valódiságát tükrözi.

Ezután [...] elkezdte lejátsszani [...] Illyés Gyulának Egy mondat a zsarnokságról c. versrészletét [...], de mivel nagyon rossz minőségű volt a szalag, ezért megállította a lejátsszást, majd közölte, hogy inkább felolvassa, és ezt meg is tette egy papírlapról [...] A verssel kapcsolatban kommentálta, hogy ez a vers nagyon jól tükrözi az 1950-es évek viszonyait, és ebben minden benne van, amit erről az időről tudni kell. Ezután folytatta a magnószalag-lejátsszást, amelyen a Kossuth adó 1956. október 23. és november 4. közötti időben elhangzott adás részletei snittekben voltak összeállítva. [...]

A szalag lejátsszásával ez a téma befejeződött, Krassó kommentárt nem fűzött hozzá most már; csak mintegy mentegetőzőt, hogy az anyag nem teljes, csak töredékben tudja bemutatni az abban az időben történeteket. Bár Krassó [...] nem közölte kifejezetten, hogy a program véget ért, [...] azért nagyobb részt a hallgatók befejezve érezték, és ezért többen – köztük én is – kb. 22.30

órákor eltávoztam. Az utcára kiérkezve találkoztam É. Péter nevű ismerősömmel, aki szintén ezen az összejövetelen jelen volt.

Az ügyvel kapcsolatban egyebet elmondani nem tudok. A meghallgatási jegyzőkönyv az általam elmondottakat helyesen tartalmazza, amit elolvasás után aláírással igazolok.

Sz. I. meghallgatott

Felvette r. Gantner László r. örgy.”

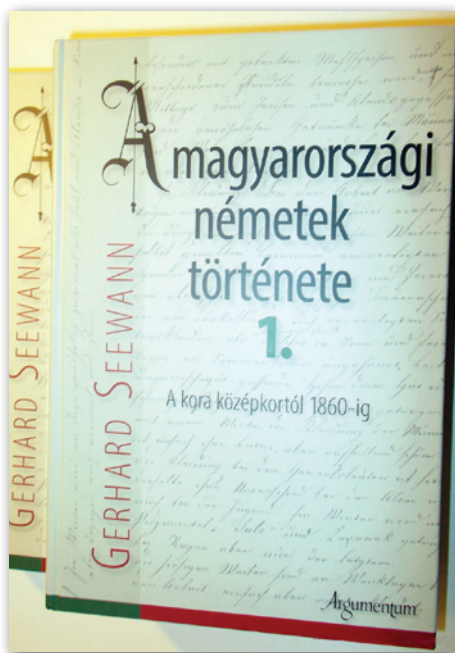
Az Intellektuális Csoport történetéről, hogy egybe tudjuk vetni a HSZE-et a vele egy időben működőkkel, Szilágyi Zsuzsa emlékeiből idézünk. „Pedagógusi képzésem egyik legfontosabb élménye volt az önismereti csoport [...] 1973-ban indította dr. Karakas Zsuzsa. Heti egy alkalommal két órában találkoztunk, pszichológusok és pszichiáterek. Tíz lett belőle. [...] Egymás reakcióit, életeseményeit megismerve olyan biztonságos körben, ahonnan semmiféle információ nem mehet tovább...”

Elindítottak egy havi egyszeri találkozóval működő családi csoportot, amelybe a szorosan vett családon kívül négy-öt további közeli barát is belefért. Az itt összegyűlt emberek valamiféle folytatást szerettek volna. El is kezdték 1976 őszén. A 60-as években nyugaton szerzett tapasztalataik segítettek ebben. Eleinte havonta találkoztak, szűk körben. Az előadók között volt pszichológus, művészettörténész, villamosmérnök-kutató, néprajz-kutató, absztrakt festő, szociológus, történész. A közismeretek közül: Kallós Zoltán, Mérei Ferenc, Szűcs Jenő. Az ügynöki jelentés ezért jellemezte az ICS-t „művelődéstörténeti” témákkal foglalkozónak. Holott a témák és a viták többnyire érintették azok időszerű politikai-ideológiai összefüggéseit is. A kezdeményezők, szervezők, részt vevők és előadók egyaránt tudták, hogy a „tégglák” jelen vannak, jelentenek, de túltették magukat rajta.

Az ICS 1980-ban fejezte be működését, magánéleti gondok miatt. A hatalom 1980 ősztől lépett fel határozottabban a „szabadság kis körei”, a „másként gondolkodók”, az „ellenzékiek” ellen. Tabajdi idézi Kádár János 1985-ös kijelentését: „mi tudunk gorombák is lenni...” Tudtak, 1956 novemberétől néhány évig. 1985-ben már nem volt hozzá sem erejük, sem hajlandóságuk. A rendszerváltás belpolitikai előkészítéséhez, a rendszerrel szemben álló erők széles táborán belül a HSZE és az ICs-hez hasonló laza csoportosulások is hozzájárultak a maguk módján. Történetük, szerepük, tagjaik estleges további politikai ténykedése tanulságokkal szolgál. Baján is, ha volt ilyen. 1956 hatvanéves évfordulója jelentsen készíttetést Bajai polgárainak is, hogy a forradalomhoz vezető útról és utóéletéről gyűjtsék össze mindazon emlékeket, amelyeket még nem fedett el teljesen a múlt köde. Itt az utolsó pillanat.

Gergely Ferenc

Alapmű született

■ Ha valaki történészként vagy amatőr kutatóként egy téma feldolgozásába fog, a munka első lépése a témához tartozó alapművek végigolvasása. A magyarországi németek története esetében egy ilyen összefoglaló monográfia mindeddig hiányzott, bár az utóbbi évtizedekben a magyarországi német história számos aspektusát kiváló történészek dolgozták fel. Monumentális, a teljességre törekvő összegző munka megírására azonban egyikük sem vállalkozott – talán nem is véletlenül.

Azon korábbi kísérletek, amelyek a magyarországi németek/ Duna menti svábok történetének legalább egy részét próbálták meg feldolgozni, több okból sem voltak szerencsések. Az egykor Magyarországról elűzött sváb értelmiségiek (*Johann Weidlein, Paul Flach, Anton Tafferner stb.*) művei gyakran abba a hibába estek, hogy a témát egyrészt a mártírológia felől közelítették meg, másrészt – nyilván nem függetlenül személyes sorsuk alakulásától – egyoldalú magyarellenességet sugároztak. (Ez emberileg talán érthető, tudományos értéke viszont legalábbis kétséges.) Magyar történészek (*Tilkovszky Lóránt, Zielbauer György, Bellér Béla*) korábbi munkái viszont sokáig meghatározott ideológiai vonalat követtek, és igyekeztek a németeket ért tragédiák miatti magyar felelősséget enyhíteni, vagy a nagyhatalmakra háritani. (Tipikus példája ennek a „Potsdam-legenda” megteremtése, amelynek lényege, hogy a németek második világháború utáni „kitélepítését a német városban ülésező győztes koalíció kényszerítette volna a magyar kor-

mánya.) Nyugatnémet történészek viszont a magyar történelem és magyar viszonyok hiányos ismerete miatt, megfelelő szintű magyar nyelvtudás híján a magyarországi forrásokat sokáig nem tudták használni, így az ő próbálkozásaik sem hoztak számottevő eredményeket.

Annál nagyobb öröme szolgál, hogy *Gerhard Seewann* nemrégiben megjelent kétkötetes munkája e csapdákat gondosan elkerüli, és képes sikeresen és kritikusan szisztematizálni a magyar és német kutatók eredményeit. A szerző évtizedek óta a közép-kelet-európai kisebbségi problematika elismert szakértője, és a Pécsi Tudományegyetem vendégprofesszoraként a magyar valóságról is számos tapasztalatot szerzett. A témakör ismerői számára könyvének nem az új felismerések nagy száma a fő érdeme, hanem a sokféle forrásból származó információk szintézise. Akik viszont a magyarországi németek történetét csak *Tilkovszky* vagy *Bellér* az 1970-es években íródott – és utána évtizedekig használt – műveiből ismerik, azok sokszor jutnak majd arra a felismerésre, hogy nézeteiket számos ponton újra kell gondolniuk. A mű a középkori magyar állam megalapításától egészen napjainkig tárgyalja az állam keretében élő különböző német népcsoportok (szászok, svábok, városi polgárság) történetét, bár a tárgyalás fő hangsúlya a forrásokkal jobban dokumentált 18-20. századra terjedő időszakra esik. A németek történetének majdnem minden időszakával kapcsolatban kiderül, hogy a közismertnek vélt „tények” pontosításra szorulnak, illetve hogy ismereteinket olykor fikciós művek által sugallt szemlélet (pl. a németek 18. századi betelepítésével kapcsolatban), máskor politikailag motivált sztereotípiák (pl. a második világháború utáni események) formálták valamely irányba.

A könyv nem kerüli meg a magyar-német/magyarországi német kapcsolatainak leginkább problematikus kérdéseit (a *Volksbund* szerepe, a Harmadik Birodalomhoz fűződő kapcsolatok, a részvétel a második világháborúban, a németek menekülése, elhurcolása és elűzése a háború után) sem. További erénye a könyvnek az az empátia, amellyel a szerző nemcsak a kisebbség, de az aktuális államhatalom tevékenységét vizsgálja; mindkettőnek igyekszik megérteni és megértetni a motivációit, így a művet semmiképp sem lehet egyoldalúsággal vagy „sérrelmi alapú történetírással” vádolni. A szerző gyakran ütközteti egymással az időnként

rendkívül végletes történészi álláspontokat, de nem tetszeleg egyfajta „igazságosztó” szerepben. Már csak azért sem, mert eltérő nézőpontból ugyanannak a történetnek sokféle olvasata lehet, főleg a sorstragédiáktól terhelt történelmi időszakokban.

Számomra a kötet egyik legizgalmasabb fejezete a jelenkori helyzet elemzését tárgyaló rész, amelyben a szerző a mai „német gyökerű” lakosság identitásának tipizálására tesz kísérletet. Szerinte ők négy típusba sorolhatók: a kettős identitású, magukat a magyar nemzet részének tekintő „*hungarusok*”, a múltba fordulásra és a saját etnikai csoportba zárkózásra hajlamosabb, erős öntudatú „*népiségiek*”, a némileg meghasonlott, saját gyökereiben is bizonytalan „*részben közömbösek*” és a németiségüktől elhatárolódni kívánó, azt tehernek érző, akár magyar nacionalistává is váló „*teljesen közömbösek*” csoportjára. Ezen identitásformák már az 1945 utáni helyzethez alakulva fejlődtek ki, és a szerző szerint főleg az első csoport megléte sejti számára egyfajta (magyarországi) német jövő zálogát.

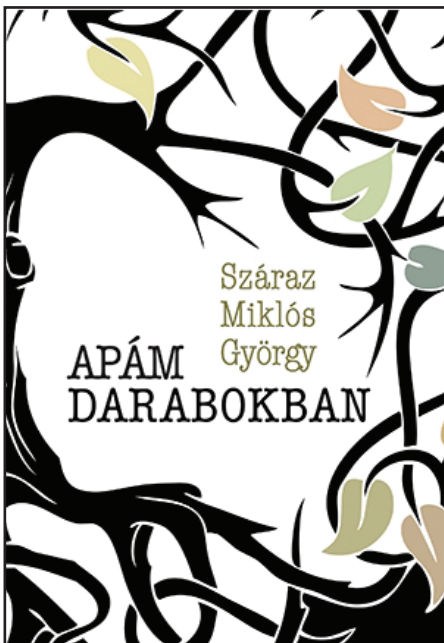
Mindkét kötethez tartozik még egy-egy – az iskolai oktatásban is jól használható – forrásgyűjtemény is, amely a németek történetének különböző korszakaiból származó, sokféle dokumentumot (törvényszövegek, sajtószemelvények, telepítési pátensek, személyes visszaemlékezések) tartalmaz. Mindenképp említést érdemel a kötet kiváló színvonalú fordítása (*Vitári Zsolt* pécsi történész munkája), amelyet sem nyelvi, sem szakmai szempontból nem érhet komoly kritika.

Összességében ezzel a munkával – minden hiányosságával és hibájával együtt – új alapmű született meg, amely minden bizonnyal viszonyítási alapot jelent majd a témába vágó, hasonló művek számára. *Seewann* könyve igen magasra helyezte a léceket, még ha tudjuk azt is, hogy a magyarországi németek történetének még így is számos feltáratlan területe van. A kétkötetes munka mindenkinek ajánlható, aki szívesen elmélyül a kisebbség történetében, és kész arra, hogy a történetet ne az idáig uralgó narratíva szellemiségében olvassa.

(*Gerhard Seewann: A magyarországi németek története 1-2. Fordította Vitári Zsolt. Argumentum Kiadó, Budapest, 2015. Ára: 12 000 forint*)

Történelmi puzzle bajai darabokkal

■ *Száraz Miklós György* legújabb könyve – ha a címéből (*Apám darabokban*) indulunk ki – a magyar irodalomban sem hagyomány nélküli „aparegények” közé sorolható, amelyeknek *Esterházy Péter Harmonia caelistic*-e a legismertebb példája. Csakhogy amíg a közelmúltban elhunyt Esterházy egyfajta empátiikus, beleérző megközelítést választott apja alakjának megidézéséhez, és a valós motívumokat jelentős írói fantáziával egészítette ki, addig Száraz a történész-dokumentarista hideg tárgyilagosságával illeszti össze a kirakójáték darabkáit. A narratív részek közé számos vendégszöveg (periratok, naplórészletek, magán- és hivatalos levelek, jelentések) illeszkedik, látszólag véletlenszerű sorrendben. A valós puzzle-tól eltérően azonban itt nincs meg az eredeti kép, amelyet az írónak kellene rekonstruálni, hanem az egyes darabkákból kellene összeállnia a sok szempontból ismeretlen apa (és egyben az őt körülvevő világ) ábrázolásának.

A feladat nem egyszerű, mert a főszereplő, *Száraz György* (1930-1987) drámaíró, esszéista önmagában is rendkívüli, egyszersmind sok szempontból rejtélyes figura volt. Annak ellenére lehetett ugyanis Kossuth-díjas, a kor egyik legfontosabb irodalmi folyóiratának, a *Kortárs*nak főszerkesztője, sőt, kis híján akadémikus, hogy élettörténetének alakulása folytán az érettségét sem szerezte meg, soha nem volt párttag, ráadásul rendszerellenes tevékenység miatt éveket börtönben is töltött. Magában a szerzőben is felmerül a kérdés: vajon milyen kompromisszumokat kellett kötni mindehhez, lehetséges volt-e a korban kiemelkedő karrier a titkosszolgálatokkal való együttműködés,

besározódás nélkül? Erre a kérdésre azonban a könyv sem adhatja meg a választ, az állambiztonság levéltárából ugyanis teljesen hiányoznak a Szárazra vonatkozó anyagok, a (minden bizonnyal készült) róla szóló vagy – ha voltak ilyenek – általa írt jelentések eltűntek az anyagok közül. Így Száraznak a kommunista rendszerhez fűződő, összességében ellenszenves, ám a kereteket elfogadó viszonyát csak utólag felidézett gesztusokból, beszélgetésekből lehet rekonstruálni. Az idősebb Száraz történetében ráadásul szinte egyesül a 20. század második felének csaknem minden történelmi tragédiája: átélte a 2. világháborút, szentánúja volt a zsidók deportálásának, személyesen részese volt a felvidéki magyarok elűzésének (családja ekkoriban Rozsnyón élt), majd Törökbálinton jelen volt a németek „kitelepítésénél” is. Az 1945 utáni rendszerhez való viszonya is jól láthatóan változik: kezdetben talán maga is hisz egy „jobb világ” eljövételében, hogy aztán keserű csalódások után az aktív ellenállásba is belekeveredjen, megszenvedti a pártállam börtönét, 1956 után pedig annak keretei között, de belső ellenállását mindvégig megőrizve keresse a kibontakozás lehetőségeit. A ma embere számára ez a fejlődés csaknem érthetetlen. És ugyanígy nem fejthető meg, legfeljebb érthetőbbé válik a dolgok lényegét ösztönös tehetőséggel megértő író egyéniségének minden vonása sem, az viszont valószínűsíthető, hogy a szerző számára ezzel a kutatással a lassan három évtizede halott, életében talán általa sem értett apa alakja a helyére került.

Ez a *dokumentumregény* azonban távolról sem csak Száraz György regénye, hanem legalább annyira *családrege* és sajátos *korrajz* is egyben. *Családrege*, mert lapjain az édesanya, *dr. Marek Márta* legalább olyan fontos szerepet kap, mint a címszereplő, és az apát sokszor az általa írt leveleken, naplórészleteken keresztül ismerjük meg, egyben szemtanúi vagyunk egy hosszú, boldog házassághoz vezető szerelem születésének is. Közvetve pedig megismerjük a család két ágának évszázadokra visszamenő történetét is. Ugyanakkor fontos korjellemző próza is ez, hiszen szereplőink életét jelentősen meghatározza a korszak (a késői Rákosi- és a korai Kádár-korszak), amelyben a történet legfontosabb szálai szövődnek. A regény cselekményében kiemelkedő szerep jut 1956-nak (így akár 56-os regénynek is tekinthető), ugyanis a későbbi házastársak ez év október során egy véletlen, de – mindkettejük akkori érzései szerint is – sorsszerű találkozás révén ismerkednek meg egymással Mezőberényben, hogy aztán a hamarosan kitörő forradalom kis híján örökre

elválassza őket egymástól. A börtönből frissen szabadult fiatalember a forradalmi Budapestet járja, s kerül nem egyszer életveszélyes helyzetbe, az utolsó éves orvostanhallgató lány pedig Szegeden menekül meg szerencsésen egy sortűzből és más veszedelmek elől. Mindketten feljegyzéseket készítettek mindarról, amit átéltek, leveleket írtak egymásnak – bár csak remélték, hogy azok eljutnak a másikhoz –, és ezzel a forradalmi eseményeknek egyfajta szubjektív krónikáját is adják, amelyek jól illeszkednek a vonatkozó történelmi kutatásokhoz is. Mindezek mellett számos – jórészt Száraz György tollából származó – elmélkedést olvasunk szabadságról, demokráciáról, igazságról, és olykor megdöbbenünk rajta, hogy ezek gyakran egy 17-18 éves fiatalember gondolatai, még mindazon történelmi tapasztalatok nélkül, amelyek nem ritkán megerősítik ezeket a főleg olvasmányélmények hatására született írásokat.

Ám a könyvben nemcsak az az érdekes, amit elmesél, hanem az is, amiről hallgat. És itt nemcsak a szerző által szándékosan kihagyott intimításokról van szó, hanem például Száraz börtönéveiről is, amelyről – néhány elejtett apróbb utalást leszámítva – családja körében szinte sohasem beszélt. Szinte teljesen kimarad a könyvből a gyermek (maga a szerző), aki néhány évvel a könyvben ábrázolt meghatározó események után született, és egyetlen percig sem lép a mindentudó vagy akár a beleérző elbeszélő szerepébe, sokkal inkább a tárgyilagos, távolságtartó elemző módszerét alkalmazza. (Talán nem véletlen ez: Száraz Miklós György történészi diplomát szerzett.) Ez azonban nem szenvtelenséget vagy közönyt jelent, hanem objektivitásra törekvést, már amennyiben ez lehetséges az adott téma esetében. Ennek ellenére kicsit a szerző eszmélésének tanúsága is ez a kötet, hiszen ha elfogadjuk *József Attila* tételét („*ők én vagyok már*”), akkor a szülők életének értelmezésével talán önmaga lényegéhez is közelebb tudott jutni.

Ami miatt ez a regény a bajai olvasók számára különösen kedves lehet, hogy ennek az egyébként nagyon sok rétegű történetnek van egy nem elhanyagolható bajai szála is. Száraz György ugyanis 1949-től hivatásos katonaként városunkban teljesített szolgálatot, és itt keveredett bele abba az állam- és rendszerellenes összeesküvésbe, amelynek történetéről lapunk olvasói *Gergely Ferenc Párhuzamos tragédiák* c. cikksorozatából szerezhettek bővebb információkat. Az állambiztonság által hamar felgöngyöltött ügyben halálos ítéletet is kiszabtak, és a fegyver- és robbanó-

anyag-rejtegetésben bűnrészes Száraz sem járhatott messze ettől. Arra a könyv sem tudott egyértelmű feleletet adni, hogyan és miért került kapcsolatba a mozgalommal, hivatásos katonaként hogy merhette egyáltalán vállalni a lebukás kockázatát, és miért úszta meg viszonylag enyhébb ítélettel. Miután életének erről a szakaszáról Száraz láthatóan keveset beszélt családjának, ezt a korszakot elsősorban a rá, illetve akkori szerelmére, a későbbi híres operaénekes *Zambelly Biancára* (a könyvben Capelli Beáta) vonatkozó peranyagok, jelentések alapján alapján lehet rekonstruálni, de itt (is) nagyon sok a fehér folt a történetben: ki mártott be kit, ki épült be, kit tört meg az ávó stb. Így is összeáll azonban egy

hiányos, de izgalmas bajai történet is, amelynek összegubancolódtott szárait vélhetően soha nem lehet már teljesen kibogozni.

A regény végére jutva hiába is várjuk, hogy a puzzle minden egyes darabkája a helyére kerüljön; kétségkívül jobban ismerjük Száraz Györgyöt, családját és a 20. századot is, de a kirakós számos darabkája elveszett: sok talány nem oldódik meg, számos részlet homályban marad, sok kérdés megválaszolatlan marad. De: talán nem is minden kérdésre kell választ adni, és mivel „*minden ember fenség, északfok, titok, idegenség*”, egyetlen embert sem lehet teljesen megfejteni, a maga teljességében megismerni – akkor sem, ha az apánkról van szó. Persze néha nem könnyű olvasmány ez a

mozaikszerűen összerakott munka, de akit a 20. századi modern próza már kellően megédzett, annak katartikus élményt is adhat. Száraz Miklós György könyve kiváló nyelvezetű, izgalmasan, nagy műgonddal megszerkesztett nagyszerű regény, amely sokkal nagyobb figyelmet érdemelne annál, mint amekkorát bajai könyvbemutatóján kapott. Számomra nem kétséges, hogy 2016 egyik jelentős könyvéről van szó, amelyet mindenkinek ajánlhatunk, aki a 20. századot a személyes történelem felől szeretné megismerni. (*Száraz Miklós György: Apám darabokban. Scolar Kiadó, Bp., 2016. 544 oldal Ára: 3950 Ft*)

Mayer János

Új helytörténeti kiadványok Mélykúton

■ Folyóiratunk július-augusztusi számában nyári vendégként az újratelepítésének 300. évéhez érkező Mélykút mutatkozott be: a megjelent cikkekből számos érdekességet tudtunk meg az észak-bácskai kisvárosról, az ott élők életéről és neves szülteiről. Az évfordulós rendezvények zöme a helyi Szent Joachim plébánia augusztus közepén tartott búcsúünnepéhez kapcsolódott, amely alkalomra a helység helytörténete új kötetekkel gazdagodott.

A Kovács Tamás polgármester beköszöntőjével, dr. Rauzs József és Börcsökne Kiss Erzsébet szerkesztésében megjelent *Múltunk és jelenünk 300 év tükrében* című, legelég tekintve turisztikai kiadvány Mélykút történetének rövid áttekintése, látogatásra érdemes értékeinek rövid ismertetése, majd a helyi művészeti csoportok rövid bemuta-

tása, végül a vendéglátás ottani lehetőségeinek felsorolása.

A *Mélykút utcai* című könyvben dr. Rauzs József a településről különböző időkben készült térkép bemutatásával és a beépítési rend vizsgálatával jut el a mai utcahálózatig. A folytatásban következnek alfabetikus rendben az utcák elnevezései és azok változásai: a kapcsolódó leírásokat, ismertetéseket a levéltári forrásokon túl a számos visszaemlékező adatai teszik igazán érdekessé. Az anyagot korabeli fotók és képeslapok illusztrálják.

Szintén dr. Rauzs József jegyzi a *Nevek és ragadványnevek Mélykúton* című kötetet. A szerző a témához kapcsolódó alapfogalmak megadása-tisztázása után a Kalocsai Főegyházmegyei Levéltár anyakönyvei és a Magyar Nemzeti Levéltár Bács-Kiskun

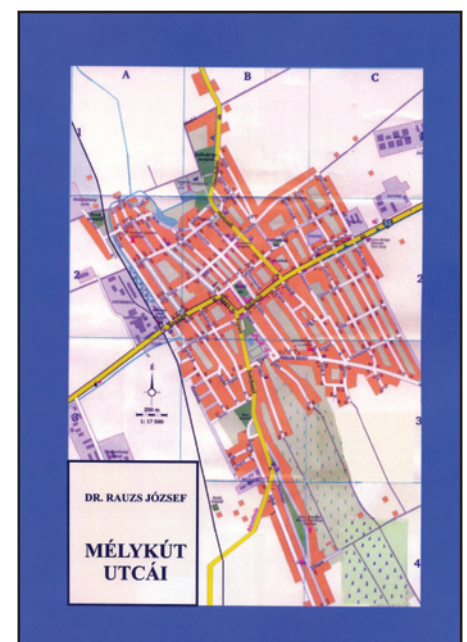
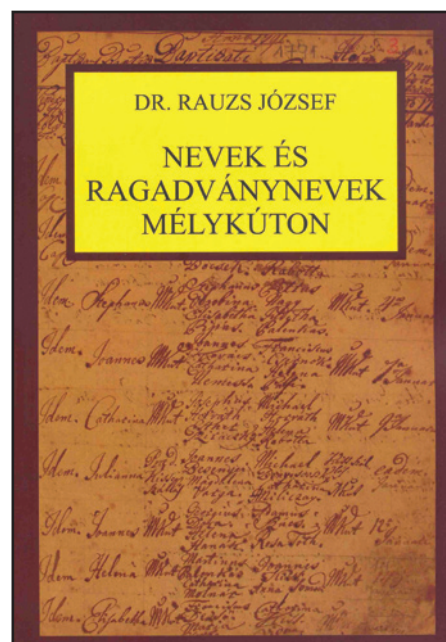
Megyei Levéltára dokumentumainak felhasználásával állította össze a feldolgozott vezetéknevek jegyzékét, amelyek mindegyikéhez megadta a helyiek által használt ragadványneveket és azok történetét. A kiadványt az előzőekben megadott forrásokon túl számos szóbeli adatközlő információi és a gazdag irodalomjegyzék teszi hitelessé.

(*Dr. Rauzs József – Börcsökne Kiss Erzsébet (szerk.): Múltunk és jelenünk 300 év tükrében. Mélykút, 2016. 40 oldal.*)

Dr. Rauzs József: Mélykút utcai. Mélykút, 2016. 104 oldal.

Dr. Rauzs József: Nevek és ragadványnevek Mélykúton. Mélykút, 2016. 160 oldal. Utóbbi két könyv megjelenését a Mélykút Közművelődésért Közalapítvány támogatta.)

Nebojszki László

Védendő védtelenek: a kis apollólepke

■ Mindennapi szóhasználatunkban gyakran egymás szinonimájaként használjuk a lepke és a pillangó szavakat, bár valószínűleg előbbit közönségesebbnek, utóbbit kicsit nemesebbnek érezzük. Nemesek erről van szó: a pillangó elnevezés az állattanban a nappali lepkék egyik családjára, a feltűnő megjelenésű pillangófélékre (Papilionidae) vonatkozik, amelyek bolygónkon megtalálható közel 700 fajtát hazánkban 4 képviseli. Közülük a 2005. júniusi, a 2006. augusztusi és a 2007. szeptemberi lapszámunkban előbbieket sorrendjében a farkasalmalepkét, a fecskéfarkú lepkét és a kardoslepkét mutattuk be, most a család negyedik tagjával, a kis apollólepkével (*Parnassius mnemosyne*) tesszük ugyanezt (névének másik ismert változata a kis Apolló-lepke).

Településeinken számos olyan élőlényrel találkozhatunk, amelyek megtalálták számításukat a közelünkben, és jól érzik magukat az általunk kialakított körülmények között, azaz bizonyos mértékben „civilizálódtak”. Korábban a feketerigók ősszel délre vonultak: ma ezt leginkább az erdei állományok teszik, míg a településeken élők felfedezték a mellettünk adódó táplálkozási lehetőségeket, és áttelelni igyekeznek. Épített környezetünkben a parkok sövényei, a családi házak kertjeinek telepített vagy az utamenti árkok szegélyének ritkábban vágott, esetleg elvadult növényzete a lepkék egyes fajai számára lehet vonzó. Közülük talán a leggyakoribb a fehérlepkék családjába tartozó és megfelelő feltételek esetén akár nagyobb számban is elszaporodó káposztalepke lehet. Ezek után és talán emiatt is nem meglepő, ha valamerre – akár természetvédelmi területen, vagy erdőben – fehér színű lepkével találkozunk, akkor az elsők között az előbb említett mindenféle közönségesen előforduló fajra asszociálunk. Pedig, alaposabb megfigyelést követően kiderülhet, hogy más, talán érdekesebb-ritkább és/vagy védett fajról van szó: hasonlóan járhatunk az összességében fehéres megjelenésű kis apollólepkével is.

Az említett faj elegáns megjelenésével igazi kárpát-medencei különlegesség. Szárnyainak felszíne krétafehér, az ereket fekete, az elülső szárnyak külső szegélye jól észrevehetően üvegszerűen áttetsző, ugyanezek felső szegélye 26-30 milliméter hosszú (ennek megfelelően szárnyfesztávolsága 50-60 milliméterre tehető), és középtáján két fekete folt látható. Ugyan a hozzánk legközelebb a Kárpátokban sokfelé tenyésző, természetesebb közeli rokonától, a nagy

Szárnyait kiterjesztve pihenő kis apollólepke

apollólepkétől eltérően a kis apollólepke hátulsó szárnyain nincsenek vörös szemfoltok, azonban a belső homorú szegélye fekete, és e körül néhány kisebb fekete folt látható. A lepke tora és potroha szőrös és feketés színű, a nőstények összhatásukban a hímeknél kissé sötétebbek. Az egynemzedékes faj imágói jellemzően május elejétől június közepéig, tehát a tavasz közepétől a nyár elejéig repülnek (a megadott terminusok az élőhely klimatikus jellemzőinek függvényében kissé eltérhetnek). A lepke aktivitása a napsütéses időszakhoz kötődik, azon kívül elvonul a levelek közé és pihen. A kizárólag a különböző keltikefajokon (leggyakrabban az odvas keltikén) megtalálható fekete szőrökkel borított hernyója júniusban, július elején táplálkozik, majd eltűnik és áttelel. Teljesen a következő év áprilisában, május elejére fejlődik ki. A hernyó jellemzően éjszaka táplálkozik, a nappalt tápnövényének tövéhez vagy alom alá húzódva tölti.

A kis apollólepke nagy elterjedési területe Nyugat-Európától egészen Belső-Ázsia hegyvidéki részéig húzódik, bár egyes területeken – itt elsősorban Európa nyugati részére kell gondolni – szigetszerű az előfordulása. Általánosságban elmondható, hogy Magyarországon mindenfelé találkozhatunk vele, azonban az Alföldön leginkább a maradványerdőkben bukkanhatunk rá. Jellemző hazai élőhelyei a domb- és hegyvidékek zárt lombú erdőinek tisztásai, szegélyei, patak völgyei és a fakitermelés nyomán kialakult irtásrétek. Szintén megtalálható a folyó menti galériaerdőkben, itt leginkább a Duna, a Tisza és a Körösök mentére kell gondolni. Ugyanakkor el kell mondani, hogy az ezeken a helyeken élő populációk

ók rendkívül sérülékenyek. A vízviszonyok változása miatt módosulhat az ártéri erdők aljnövényzete, amelynek nyomán a hernyók tápnövényét jelentő keltikékkal együtt a faj is eltűnik.

A kis apollólepkét 1982-ben védetté nyilvánították, természetvédelmi eszmei értéke a vidékfejlesztési miniszter 100/2012. (IX. 28.) számú rendelete szerint 50 000 Ft.

Nebojszki László

BAJAI HONPOLGÁR

Baja és környéke honismereti
és kulturális folyóirata
Megjelenik minden hónap első napján
ISSN 1416-4469

Főszerkesztő: Dr. Mayer János
Főmunkatárs: Dr. Nebojszki László
Olvasószerkesztő: Sándor Boglárka

A szerkesztőbizottság tagjai:
Jász Anikó, Kothencz Kelemen, Kovács Zita,
dr. Laki Ferenc, Sarlós István, Sipos Loránd,
Zalavári László

Lapalapító:
Újvárosi Általános Művelődési Központ

Kiadó:
Bajai Honpolgár Alapítvány

Az alapítvány számlavezető bankja:
OTP Bank Nyrt. Bajai Fiókja
Számalszám: 11732033 20030119

Postacím: 6500 Baja, Telcs Ede u. 12.
E-mail: bajaihonpolgar@gmail.com

ELŐFIZETÉS: 06-79/322-600

Nyomdai munkák:
Arculat Nyomda Kft.

Baja, Attila u. 15. Tel.: 79/428-944

**A szerkesztőség a beküldött kéziratok
rövidítésének és stilisztikai javításának jogát
fenntartja!**